

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. birželio 21 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja) ir Egidijos Tamošiūnienės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Liumeksis“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gruodžio 6 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Liumeksis“ ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Vilniaus parkai“ dėl restitucijos taikymo ir nepagrįsto praturtėjimo; trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, Vilniaus miesto savivaldybė.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių restitucijos taikymą, pripažinus jungtinės veiklos sutartį negaliojančia, ir įrodymų vertinimą, pareigą elgtis sąžiningai ikisutartinuose santykiuose, naujų įrodymų priėmimą apeliacinės instancijos teisme, aiškinimo ir taikymo, taip pat dėl nepagrįsto praturtėjimo ir restitucijos santykio šioje byloje.
2. Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovės 922 094,38 Eur, 6 proc. dydžio procesines palūkanas nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.
3. Ieškovė nurodė, kad šalis 1993 m. gruodžio 27 d. sudarė patalpų nuomos sutartį, kuria atsakovė ieškovei išnuomojo vasaros kavinę ir prekybinį kioską (duomenys neskelbtini). Ieškovės nuomojami pastatai sudegė per 2002 m. sausio 20 d. kilusį gaisrą. 2008 m. kovo 26 d. šalys sudarė Jungtinės veiklos sutartį, kuria susitarė bendrai veikdamos ne vėliau kaip iki gauto statybos leidimo galiojimo pabaigos suprojektuoti ir rekonstruoti sudegusius pastatus. Nors šalys Jungtinės veiklos sutarties nepatvirtino notarine tvarka, faktiškai ši sutartis buvo vykdoma. 2010 m. balandžio 1 d. šalys sudarė pastatų nuomos sutartį (toliau – Nuomos sutartis), kuria atsakovė ieškovei išnuomojo pastatus (duomenys neskelbtini). 2010 m. birželio 9 d. šalys sudarė valstybinės žemės sklypo subnuomos sutartį (toliau – Subnuomos sutartis), kuria atsakovė ieškovei subnuomojo 860 kv. m ploto žemės sklypą dalį 8296 kv. m ploto žemės sklype (duomenys neskelbtini). Vilniaus miesto savivaldybės administracija 2013 m. lapkričio 28 d. išdavė statybos leidimą iki 2023 m. lapkričio 28 d. sudegusiems pastatams rekonstruoti į vieną pastatą (toliau – ir ginčo pastatas). 2015 m. balandžio 8 d. Jungtinės veiklos sutarties papildymu šalys susitarė, kad ieškovė nuosavybės teise valdys 658,58 kv. m ploto rekonstruoto pastato dalį, o atsakovė – 89,80 kv. m. 2015 m. gruodžio 1 d. ieškovė pradėjo vykdyti statybos darbus. Dėl atliktų rekonstrukcijos darbų 2016 m. rugpjūčio 22 d. ginčo pastato baigtumas buvo 51 proc.
4. Atsakovė, neinformavusi ieškovės, kreipėsi į teismą, prašydama pripažinti Jungtinės veiklos sutartį su papildymais negaliojančia. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2016 m. gegužės 18 d. sprendimu už akių civilinėje byloje Nr. e2-15720-864/2016 ieškinį tenkino. 2016 m. rugpjūčio 8 d. atsakovė kreipėsi į teismą, reikalaujama pripažinti negaliojančiomis Nuomos ir Subnuomos sutartis bei išskeldinti ieškovę iš pastatų ir žemės sklypo, taikyti laikinasias apsaugos priemones. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. liepos 16 d. sprendime civilinėje byloje Nr. e2-137-608/2019 pripažino Nuomos ir Subnuomos sutartis negaliojančiomis ir taikė vienašalę restituciją – grąžino atsakovei pastatus ir žemės sklypą dalį. Nuomos mokesčio grąžinimo klausimas nebuvo išspręstas. Ieškovė, sužinojusi apie atsakovės veiksmus, pateikė teismui prašymą dėl proceso atnaujinimo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu, prašydama atnaujinti procesą civilinėje byloje Nr. e2-15720-864/2016. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2017 m. rugsėjo 26 d. nutartimi, Vilniaus apygardos teismas 2018 m. gegužės 24 d. nutartimi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. vasario 14 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-31-611/2018 nusprendė, kad pagrindo atnaujinti procesą nėra. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. vasario 14 d. nutartyje nurodė, kad pareiškėja (UAB „Liumeksis“) gali inicijuoti savarankišką procesą prieš atsakovę dėl restitucijos taikymo ir jos investuotų lėšų į atsakovės turtą atlyginimo, pagrindusi šių lėšų dydį.
5. Ieškovės nuomone, jai turi būti grąžintas jos į Jungtinės veiklos sutartį įneštas įnašas, t. y. pinigine išraiška įvertintas darbas ir išlaidos, patirtos vykdant sutartį. Ieškovės užsakymu atliktos ekspertizės aktu nustatyta, kad atliktų darbų rinkos kaina atliekant darbus (2016 m. kovo mėn.) buvo 583 383,53 Eur be PVM, opateikiant ieškinį – 685 650,19 Eur be PVM. Ši darbų kaina buvo nustatyta vadovaujantis UAB „Sistela“ duomenimis. Įnašo į jungtinę veiklą dalį taip pat sudaro 87 500 Eur atlyginimas už projekto administravimą, kurį ieškovė liko skolinga projektą administravusiam ieškovės vadovui R. A..
6. Ieškovė prašė taikyti restituciją ir priteisti iš atsakovės į jungtinę veiklą įnešto įnašo piniginę išraišką ir išlaidas, patirtas ieškovei vykdant Jungtinės veiklos sutartyje nustatytas pareigas (922 094,38 Eur). Tuo atveju, jei teismas nutartų netaikyti restitucijos, priteisti ieškovei iš atsakovės šią sumą nepagrįsto praturtėjimo instituto pagrindu. Ieškovės nuomone, kadangi atsakovė, neinformuodama ieškovės apie Jungtinės veiklos sutarties ir papildomo susitarimo trūkumus ir kreipdamasi į teismą dėl šių sandorių negaliojimo, elgėsi nesąžiningai, ieškovė turi teisę į didžiausios darbų kainos atlyginimą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.147 straipsnio 2 dalis).

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Vilniaus apygardos teismas 2022 m. balandžio 19 d. sprendimu priteisė ieškovei iš atsakovės 314 203,85 Eur, 6 proc. dydžio procesines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme 2021 m. spalio 12 d. iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, paskirstė bylinėjimosi

išlaidas.

8. Teismas nurodė, kad 1993 m. gruodžio 27 d. šalys sudarė patalpų nuomos sutartį, kuria atsakovė išnuomojo ieškovei vasaros kavinę ir prekybinį kioską (duomenys neskelbtini). 2002 m. sausio 20 d. kilus gaisrui sudegė ieškovės nuomojami pastatai. Po gaisro atlikus kadastrinius matavimus buvo nustatyta, kad liko 37 proc. pastato kavinės-šašlykinės ir 40 proc. pastato – kiosko. 2008 m. sausio 9 d. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Negyvenamųjų ir gyvenamųjų pastatų bei patalpų komisija pavedė atsakovei kartu su ieškove parengti investicinio projekto siūlymą dėl sudegusių pastatų rekonstrukcijos (atstatymo). 2008 m. vasario 13 d. svarstant pasiūlymą buvo nutarta leisti atsakovei kartu su ieškove bendrai veikti siekiant bendro tikslo – ne vėliau kaip iki nustatyta tvarka gauto leidimo statybai galiojimo termino pabaigos suprojektuoti, rekonstruoti (atstatyti) sudegusius pastatus; taip pat nutarta pavesti atsakovės direktoriui pasirašyti su ieškove bendradarbiavimo sutartį dėl sudegusių pastatų rekonstrukcijos (atstatymo). 2008 m. kovo 26 d. šalys pasirašė Jungtinės veiklos sutartį, kuria susitarė, bendrai veikdamos, ne vėliau kaip iki gauto statybos leidimo galiojimo pabaigos suprojektuoti ir rekonstruoti sudegusius pastatus pagal sutarties priede pateiktus projektinius pasiūlymus. Pagal Jungtinės veiklos sutarties 3 straipsnio 1.1, 1.2 dalis ir 2.1 bei 2.2 dalis, ieškovės įnašą sudaro pinigine išraiška įvertintas darbas ir išlaidos, reikalingos pastatui suprojektuoti ir rekonstruoti, atliekant visus reikalingus tyrimus, parengiant ir suderinant pastato rekonstrukcijos techninį projektą, atliekant techninę ekspertizę; išlaidos darbo projektui rengti; išlaidos pastato rekonstrukcijos projekto statinio statybos valdytojo funkcijoms atlikti, techninei priežiūrai; pastato rekonstrukcijos medžiagų įsigijimo ir statybos darbų vykdymo išlaidos; visi kiti pinigine išraiška įvertinti darbai ir su jais susijusios išlaidos, taip pat žinios. Atsakovės UAB „Vilniaus parkai“ įnašą sudaro: pinigine išraiška įvertintas darbas ir išlaidos, reikalingos gaunant leidimą pastatui rekonstruoti (atstatyti); visi kiti pinigine išraiška įvertinti darbai ir su jais susijusios išlaidos, atliekant šios sutarties 4 straipsnio 2 dalyje nurodytus įsipareigojimus, išskyrus tas išlaidas, kurias pagal sutartį įsipareigoja padengti atsakovė; pastatas; žemės sklypo nuomos teisė. Šalys susitarė, kad ieškovės įnašas į jungtinę veiklą yra įvertinamas 8 096 000 Lt, atsakovės – 1 104 000 Lt.
9. Vykdydamos Jungtinės veiklos sutartį, 2010 m. balandžio 1 d. šalys sudarė Nuomos sutartį, pagal kurią nuo patalpų perdavimo–priėmimo akto pasirašymo iki Jungtinės veiklos sutarties tikslo pasiekimo, t. y. iki statinio pripažinimo tinkamu naudoti akto pasirašymo, ieškove nuomosis atsakovei priklausančius pastatus (duomenys neskelbtini) ir mokės 1 Lt nuomos mokestį (plius PVM) už 1 kv. m per mėnesį, iš viso 113,24 Eur per mėnesį. Po statinio pripažinimo tinkamu naudoti akto pasirašymo ieškove nuomosis atsakovei nuosavybės teise priklausysiančią jungtinės veiklos pagrindų rekonstruoto (atstatyto) pastato dalį, kuria atsakovė ieškovei išnuomojo pastatus (duomenys neskelbtini). Šalys 2010 m. birželio 9 d. sudarė Subnuomos sutartį, kuria atsakovė išnuomojo ieškovei 860 kv. m ploto žemės sklypo dalį 8296 kv. m ploto žemės sklype (duomenys neskelbtini).
10. 2014 m. kovo 20 d. atsakovės valdyba priėmė sprendimą, kuriuo įpareigojo atsakovės direktorę pasirašyti patikslintą sutartį dėl pastato rekonstrukcijos (atstatymo). 2015 m. balandžio 8 d. šalys pasirašė sutartį, kuria papildė Jungtinės veiklos sutartį, t. y. susitarė, kad, atsižvelgiant į šalių įnašą į jungtinę veiklą ir parengtus projektinius sprendinius, ieškove nuosavybės teise valdys 658,58 kv. m Jungtinės veiklos sutarties pagrindų rekonstruoto pastato dalį, o atsakovė – 89,80 kv. m. 2015 m. liepos 1 d. ieškove ir bendrovė „Starlog Group LTD“ sudarė paskolos sutartį, pagal kurią bendrovė „Starlog Group LTD“ suteikė UAB „Liumeksis“ 900 000 Eur tikslinę paskolą, skirtą statyboms (duomenys neskelbtini). Kreditorė 2022 m. sausio 28 d. pareiškimu patvirtino, kad tikslinė paskola buvo panaudota nustatytam tikslui. Paskolos suteikimo faktą patvirtina ieškovės į bylą pateikti SEB banko sąskaitos išrašai. Ieškove 2015 m. lapkričio 20 d. sudarė statybos valdytojo pavedimo sutartį su A. B. 2015 m. lapkričio 25 d. ieškove su UAB „Kultūros vertybių paieška“ pasirašė mokslinių archeologinių žvalgymų sutartį Nr. 2015/11/25-01. Ieškove 2015 m. gruodžio 1 d. su A. Č. sudarė techninės projekto vykdymo priežiūros sutartį Nr. 15/1201. 2015 m. gruodžio 1 d. ieškove statybvietėje pradėjo vykdyti statybos darbus.
11. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2016 m. gegužės 18 d. sprendimu už akių civilinėje byloje Nr. e2-15720-864/2016 UAB „Vilniaus parkai“ ieškinį tenkino – pripažino Jungtinės veiklos sutartį ir ją papildančią 2015 m. balandžio 8 d. sutartį negaliojančiomis dėl įstatyme nustatytos privalomos daiktinių teisių ir nekilnojamojo daikto perdavimo sandorių notarinės formos nesilaikymo (CK 1.74, 1.80 straipsniai, 1.93 straipsnio 3 dalis). Šis teismo sprendimas už akių įsiteisėjo 2016 m. birželio 20 d. UAB „Liumeksis“ 2016 m. spalio 7 d. pateikė prašymą dėl proceso atnaujinimo civilinėje byloje Nr. e2-15720-864/2016, tačiau procesas nebuvo atnaujintas.
12. 2017 m. liepos 7 d. buvo atliktas faktinių aplinkybių konstatavimas, t. y. buvo užfiksuota, kad ieškove (duomenys neskelbtini) statė pastatą, tačiau, teismo sprendimu pritaikius laikiną apribojimą, statybos buvo sustabdytos ir užkonservuotos. Pastato konstrukcinė dalis yra visiškai baigta, tačiau liko neatlikti laiko ir vidaus apdailos darbai. 2017 m. spalio 2 d. atlikus pastato kadastrinius matavimus nustatyta, kad pastato baigtumas tą dieną buvo 64 proc.
13. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. liepos 16 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-137-608/2019 pripažino negaliojančiomis Nuomos sutartį ir Subnuomos sutartį; įpareigojo UAB „Liumeksis“ grąžinti UAB „Vilniaus parkai“ 432 kv. m užstatyto ploto nebaigtą statyti pastatą – kavinę-šašlykinę (duomenys neskelbtini) ir 860 kv. m ploto žemės sklypo dalį, esančią 8296 kv. m ploto žemės sklype (duomenys neskelbtini). Vilniaus apygardos teismas 2020 m. balandžio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e2A-480-565/2020 pripažino, kad šios sutartys buvo sudarytos vykdančios Jungtinės veiklos sutartį. Nuomos mokesčio grąžinimo klausimas nebuvo išspręstas, nes ieškove nepateikė įrodymų, patvirtinančių, jog yra ką nors perdavusi atsakovei pagal Nuomos ir Subnuomos sutartis.
14. Byloje ieškovės pateiktas rašytinis įrodymas – eksperto L. U. atliktas ieškovės atliktų darbų kainos bei kitų patirtų išlaidų, susijusių su Jungtinės veiklos sutarties, Nuomos ir Subnuomos sutarčių vykdymu, apskaičiavimas, pagal kurį ieškovės atliktų darbų rinkos kaina atliekant darbus (2016 m. kovo mėn.) yra 583 383,53 Eur be PVM, opateikiant ieškinį – 685 650,19 Eur be PVM. Ši darbų kaina buvo nustatyta vadovaujantis UAB „Sistela“ duomenimis. Ekspertas nurodė, jog, vykdydama Jungtinės veiklos sutartį, Nuomos ir Subnuomos sutartis, ieškove patyrė 148 944,19 Eur be PVM išlaidų.
15. Teismas, konstatuodamas, kad restitucija nagrinėjamu atveju galima, nurodė, kad ieškovės į jungtinę veiklą įneštas darbas, lešos, laikas, medžiagos, atlikti veiksmai yra sunaudoti statybų procese ir egzistuoja tik šio darbo, medžiagų ir veiksmų rezultatas – atitinkamo procentinio baigtumo ginčo pastatas, todėl ieškovei turi būti atlyginama jos įnašo vertė pinigais.
16. Teismas atmetė ieškovės argumentus dėl atsakovės nesąžiningumo, nes nei šiame, nei kituose teismo procesuose tarp tų pačių šalių dėl to paties statybos objekto ir sutarčių nebuvo nustatytas atsakovės nesąžiningumas ikisutartinuose, sutartinuose santykiuose, taip pat tikslo sudaryti Jungtinės veiklos sutartį nebuvimas. Teismo vertinimu, atsakovė neturėjo pareigos siūlyti ieškovei Jungtinės veiklos sutartį patvirtinti notariskai, kadangi ši nebuvo silpnesnė nei santykių šalis, šalys yra juridiniai asmenys. Atsakovės veiksmams kreipiantis į teismą dėl ginčo sandorių pripažinimo negaliojančiais savaime nepatvirtina atsakovės nesąžiningumo, nes šalys neatsako už tai, kad derybų būdu nebuvo pasiektas susitarimas (CK 6.163 straipsnio 2 dalis). Nenustatęs atsakovės nesąžiningumo, teismas nenustatė pagrindo taikant restituciją ieškovės įnašo skaičiuoti didžiausia kaina.
17. Aplinkybė, kad po atsakovės 2016 m. gegužės 19 d. pranešimo ieškovei dėl sutarčių negaliojimo, taip pat po 2016 m. gegužės 18 d. priimto sprendimo už akių, kuriuo Jungtinės veiklos sutartis buvo pripažinta negaliojančia, ieškove tęsė statybos darbus, nereiškia jų neteisėtumo, kadangi nei atsakovės pranešimo, nei sprendimo už akių ieškove negavo ir apie šiuos faktus nežinojo. Tai patvirtina ieškovės prašymai atnaujinti procesą byloje.
18. Momentas, nuo kada teismas skaičiavo ieškovės įnašo dalį, yra Jungtinės veiklos sutarties pasirašymo diena. Tokią išvadą teismas padarė, atsižvelgdamas į Vilniaus apygardos teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e2A-480-565/2020 nustatytas faktines aplinkybes, turinčias prejudicialią nagrinėjamoje byloje, būtent: per gaisrą sudegus 1993 m. nuomos sutarties objektui, šalys, sudarydamos Jungtinės veiklos sutartį, Nuomos sutartį, Subnuomos sutartį bei 2015 m. balandžio 8 d. sutartį prie Jungtinės veiklos sutarties, susitarė dėl

kitos rūšies teisių ir pareigų, nei nustatyta 1993 m. nuomos sutartyje, t. y. ne dėl iki gaisro buvusių ir (ar) po gaisro sudegusių pastatų tolesnės nuomos, o dėl jungtinės veiklos, vietoje sudegusių pastatų atstatant, rekonstruojant tik vieną iš pastatų – kavinę-šašlykinę, rekonstrukcijos metu gerokai išplečiant kavinės-šašlykinės plotą, buvusį iki gaisro. Taigi, jungtinės veiklos ir su ja susijusių sutarčių negalima laikyti 1993 m. nuomos sutarties tąsa, todėl restitucija yra galima tik dėl įnašo į Jungtinės veiklos sutartį.

19. Teismo vertinimu, momentas, nuo kada ieškovė laikytina sužinojusia apie tai, kad nebegali toliau vykdyti statybų, ir iki kurio teismas nusprendė skaičiuoti ieškovės įnašą į jungtinę veiklą, yra teismo 2016 m. rugpjūčio 10 d. nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo civilinėje byloje Nr. 2 35459-728/2016 išviešinimas VĮ Registrų centre – 2016 m. rugpjūčio 11 d.
20. Teismas nevertino ieškovės įnašo dydžio pagal 2016 m. rugpjūčio 11 d. buvusį pastato baigtumo procentą, nes nurodytą dieną jis nebuvo tiksliai žinomas. Teismas, įvertinęs ieškovės sudarytų paslaugų sutartis dėl tam tikrų darbų objekte, jog statybos leidimas darbams išduotas ieškovei, jog ji buvo ginčo pastato statytoja, taip pat įvertinęs statybos darbų žurnalą duomenis bei ieškovės banko sąskaitos išrašus, konstatavo, kad ieškovei po Jungtinės veiklos sutarties sudarymo turi būti grąžinta tokia įrodymais (išrašytomis sąskaitomis bei jų apmokėjimą patvirtinančiais banko pavedimais) pagrįsta pinigų suma be PVM už 2015 m. išrašytas ir apmokėtas PVM sąskaitas faktūras – iš viso 29 729,34 Eur. Už 2015–2016 m. iki 2016 m. rugpjūčio 11 d. intinai įrodymais pagrįstos yra šios išrašytos ir apmokėtos sąskaitos faktūros – 262 584,89 Eur. Teismas nevertino ieškovės į bylą pateiktų 2015 m. spalio (data neįskaitoma) kasos išlaidų orderio (numeris neįskaitomas) dėl 7000 Eur išmokėjimo, taip pat dviejų 2016 m. (data ir numeriais neįskaitomi) kasos išlaidų orderių dėl 9000 Eur išmokėjimo, kadangi dokumentų turinys yra neįskaitomas ir nėra aišku, kam, kuo remiantis šios sumos išmokėtos.
21. Teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog Jungtinės veiklos sutartyje šalys susitarė dėl kiekvienos iš jų įnašo piniginių įvertinimų konkrečia pinigų suma, nereikia, jog nurodytą įnašo sumą šalys yra realiai įnešusios ar patyrusios tokio dydžio nuostolius, vykdydamos sutartinius įsipareigojimus. Priešingas skaičiavimas lemtų teisingumo, protingumo, sąžiningumo principų pažeidimą, ieškovės riziką po to, kai turėjo būti sustabdyti atliekami darbai, tačiau jų nestabdžius, atliktų darbų vertės perkėlimą atsakovei bei šios nuostolius.
22. Teismas taip pat nevertino ieškovės įnašo pagal eksperto pateiktus apskaičiavimus, nes: pirma, jie atlikti vizualiai apžiūrėjus esamą situaciją 2020 m. rugpjūčio mėnesį, statybos darbus vertinant ne pagal konkrečius buhalterinius dokumentus, patvirtinančius statybos darbų (medžiagų) įsigijimą ir jų apmokėjimą; antra, ekspertas įvertino pastato baigtumą 64 proc. ir pagal tokį baigtumo procentą atliko apskaičiavimus. Teismas ieškovės įnašą vertino ne pagal pastato baigtumo procentą, bet pagal tai, kokius nuo Jungtinės sutarties pasirašymo dienos darbus, medžiagas ir kt., pagrįstus ne tik išrašytomis sąskaitomis faktūromis, bet ir jų apmokėjimą patvirtinančiais banko pavedimais, ieškovė pateikė į bylą.
23. Ieškovė neprašė taikyti restitucijos dėl nuomos santykių, o prašė priteisti nuomos ir kitus su pastatų ir žemės nuoma susijusius mokesčius kaip sąnaudas, patirtas vykdančią Jungtinės veiklos sutartį. Nuomos ir su ja susiję mokesčiai pateko į ieškovės įnašą pagal Jungtinės veiklos sutartį turinį, kadangi žemės sklypo subnuoma ir nekilnojamojo daikto nuoma buvo reikalingos išskirtinai Jungtinės veiklos sutarčiai vykdyti. Teismas priteisė ieškovei iš atsakovės nuomos mokesčių be PVM – 1803,84 Eur, taip pat nekilnojamojo turto mokesčio kompensavimą pagal pateiktas 2012 m., 2014 m., dvi 2015 m. ir 2016 m. PVM sąskaitas faktūras – 1584,02 Eur sumą bei žemės nuomos mokesčių pagal pateiktas 2008–2016 m. valstybinės žemės nuomos mokesčio deklaracijas – 18 501,76 Eur.
24. Teismas atmetė kaip nepagrįstą ieškovės reikalavimą priteisti ieškovės vadovui atlyginimą už projekto administravimą – 87 500 Eur, kadangi į bylą nepateikti įrodymai, patvirtinantys, kokias konkrečiai paslaugas, kada, kokių pagrindu ieškovės vadovas teikė.
25. Teismas pažymėjo, kad ginčo pastatas nėra sunaikintas, o ieškovei priteista jos įnašo į Jungtinės veiklos sutartį įrodymais pagrįsta suma. Naujo statybos projekto užsakymas ir esamų ieškovės atliktų statybos darbų nugriovimas yra atsakovės teisė, bet ne pareiga. Teismas pažymėjo, kad, atsižvelgiant į tai, jog šią dieną pastato baigtumas yra 64 proc., atsakovės valia pasirinkti, ar kreiptis dėl naujo statybos leidimo atsakovės vardu išdavimo tam, kad pastato statybos būtų užbaigtos, ar pastatą nugriauti. Atsakovės naudai jau buvo taikyta restitucija ir grąžintas jos įnašas į Jungtinės veiklos sutartį. Ieškovės atliktų darbų bei nuomos išlaidų kompensavimo klausimai iki šio teismo sprendimo išspręsti nebuvo, todėl, šioje byloje netaikius restitucijos, būtent ieškovės padėtis būtų neproporcinga ir blogesnė nei atsakovės.
26. Kadangi tarp šalių egzistavo ginčo sandoriai, teismas nenustatė pagrindo taikyti nepagrįsto praturtėjimo institutą. Ieškovės teisės buvo apgintos taikant restitucijos institutą ir jai grąžinta viskas, kas buvo jos įnešta pagal teismo niekiniais pripažintus sandorius.
27. Teismas nusprendė priteisti ieškovei iš atsakovės 314 203,85 Eur įnašo į Jungtinę veiklos sutartį (29 729,34 Eur + 262 584,89 Eur + 1803,84 Eur + 1584,02 Eur + 18 501,76 Eur).
28. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės, atsakovės ir trečiojo asmens apeliacinius skundus, 2022 m. gruodžio 6 d. nutartimi pakeitė Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 19 d. sprendimą – priteisė ieškovei iš atsakovės 310 197,02 Eur, 6 (šešių) procentų dydžio metines palūkanas už priteistą 310 197,02 Eur sumą nuo bylos iškėlimo teisme 2021 m. spalio 12 d. iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, perskirstė bylinėjimosi išlaidas.
29. Kolegija nurodė, kad pirmosios instancijos teismas 2022 m. sausio 12 d. posėdžio metu ieškovei suteikė vieno mėnesio terminą finansiniams dokumentams, kuriais ieškovė grindžia savo reikalavimą, pateikti ir susisteminti, dėl šios priežasties atidėjo teismo posėdį. Iki 2022 m. sausio 12 d. teismo posėdžio ieškovė tokių dokumentų nei su ieškiniu, nei su kitais procesiniais dokumentais nebuvo pateikusi. Ieškovė, būdama atidi ir rūpestinga, turėjo įvertinti pateikiamų dokumentų kokybę. Be to, kaip nurodo pati ieškovė, apeliacinės instancijos teismui teikiami ne geresnės kokybės kasos išlaidų orderiai, kurie buvo pateikti pirmosios instancijos teismui, o pinigų priėmimo kvitai, kurie, jos teigimu, pagrindžia tas pačias įrodinėtą aplinkybes. Taigi, ieškovė pati pripažįsta, kad turėjo galimybę pirmosios instancijos teismui pateikti ne tik prastos kokybės kasos išlaidų orderius, bet ir pinigų priėmimo kvitus. Įvertinusi aplinkybę, kad pirmosios instancijos teismas suteikė mėnesio terminą ieškovei finansiniams dokumentams pateikti, bei aplinkybę, jog pati ieškovė pasirinko įrodinėti šią savo reikalavimo dalį tik kasos išlaidų orderiais, kolegija nusprendė, kad ieškovė nepagrindė būtinybės priimti kartu su apeliaciniu skundu naujai teikiamus pinigų priėmimo kvitus. Neįskaitomų dokumentų pateikimas teismui yra ne teismo, o pačios ieškovės atliktas procesinių pareigų pažeidimas.
30. Kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvadomis ir papildomai nurodė, kad pagal bendrąją taisyklę savarankiškas reikalavimas dėl restitucijos taikymo paprastai negali būti reikšiamas, tačiau nagrinėjamu atveju susiklostė situacija, kai teismas, pripažinęs jungtinės veiklos sutartį negaliojančia, neišsprendė restitucijos taikymo klausimo, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. vasario 14 d. nutartyje eksplisitiškai nurodė, jog UAB „Liუმeksis“ gali inicijuoti savarankišką procesą dėl restitucijos taikymo ir jos investuotų lėšų į ieškovės turtą atlyginimo. Dispozityvumo ir rungtyniškumo principai suteikia ieškovei prerogatyvą nuspręsti, kokią pažeistų teisių gynimo būdą pasirinkti, todėl nustatęs, kad ieškovės pasirinktas gynybos būdas yra leistinas, pirmosios instancijos teismas neturėjo pagrindo taikyti alternatyvius pažeistų teisių gynimo būdus.
31. Kolegija nurodė, kad, pagal Jungtinės veiklos sutartį, ieškovės įnašą sudarė ieškovės darbas, lėšos, laikas, medžiagos, kiti atlikti veiksmai. Kadangi ieškovė vykdė sutartį ne tik įnešdama pinigų, bet ir atlikdama darbus, kurie negali ieškovei būti priteisti natūra, tai ieškovei dėl tos dalies turi būti atlyginama jos įnašo vertė pinigais (CK 6.146 straipsnis).
32. Kolegija konstatavo, kad ekspertizės aktas nepagrindžia ieškovės patirtų Jungtinės veiklos sutarties vykdymo išlaidų, nes akte remiamasi teorinėmis išlaidomis, kurias ieškovė galėjo patirti pagal to meto buvusias rinkos kainas, o ne faktiškai ieškovės sumokėtomis sumomis. Taikant restituciją ieškovei turi būti grąžintas jos įnašo ekvivalentas pinigais, o ne teoriniai apskaičiavimai grindžiami įnašo vertė. Priešingas aiškinimas lemtų, kad ieškovė atgautų daugiau, nei faktiškai įnešė į jungtinę veiklą. Ieškovės įnašą sudarė ne tik statybos darbai, bet ir ryšiai, žinios, kiti

atlikti darbai, ir šių ekvivalentą, išreikštą pinigais, ji turi teisę susigrąžinti, tačiau ši įnašo dalis taip pat turi būti pagrįsta realiais įrodymais.

33. Kolegija nurodė, kad aplinkybė, jog Jungtinės veiklos sutartyje šalys susitarė dėl kiekvienos iš jų įnašo piniginių įvertinimų konkrečia pinigų suma, nereiškia, jog nurodytą įnašo sumą šalys realiai įnešė ar patyrė tokio dydžio nuostolius. Procentinis pastato baigtumas taip pat nepagrindžia realiai šalių patirtų išlaidų.
34. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e2A-480-565/2020 konstatuota, kad, per gaisrą sudegus 1993 m. nuomos sutarties objektui, šalys, sudarydamos Jungtinės veiklos sutartį, Nuomos sutartį, Subnuomos sutartį ir 2015 m. balandžio 8 d. sutartį, susitarė dėl kitos rūšies teisių ir pareigų, nei nustatyta 1993 m. nuomos sutartyje, t. y. ne dėl iki gaisro buvusių ir (ar) po gaisro sudegusių pastatų tolesnės nuomos, o dėl jungtinės veiklos, vietoje sudegusių pastatų rekonstruojant tik vieną iš pastatų (kavinę-šašlykynę), rekonstrukcijos metu išplečiant kavinės-šašlykynės plotą, buvusį iki gaisro, ir dėl nuomos. Jungtinės veiklos sutarties ir su ja susijusių sutarčių negalima laikyti 1993 m. nuomos sutarties tęsia, todėl restitucija yra galima tik dėl įnašo į Jungtinės veiklos sutartį. Dėl šalių įnašų susitarta Jungtinės veiklos pasirašymo dieną, atitinkamai šalys teisės ir pareigos pagal Jungtinės veiklos sutartį įgijo nuo jos pasirašymo dienos, todėl kolegija laikė, kad ieškovė, atlikusi parengiamuosius darbus nesant šalių rašytinio susitarimo dėl jungtinės veiklos, veikė savo rizika ir turi prisiimti su tuo susijusias pasekmes.
35. Kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvadomis dėl momento, nuo kurio ieškovė sužinojo, kad negali vykdyti rekonstrukcijos, ir papildomai nurodė, kad aplinkybė, jog ieškovė Juridinių asmenų registre buvo nurodžiusi neteisingą buveinės adresą, reiškia, kad ji prisiėmė riziką būti neišklausytai vykusiame procese dėl Jungtinės veiklos sutarties pripažinimo negaliojančia, todėl teismas atsisakė atnaujinti procesą civilinėje byloje Nr. e2-15720-864/2016, tačiau nesudaro pagrindo teigti, jog ieškovė, nežinodama apie teismo priimtą sprendimą už akių, prisiėmė riziką po teismo sprendimo už akių priėmimo vykdyti darbus savo sąskaita.
36. Jungtinės veiklos sutarties pagrindu atsakovės įnašą sudarė pastato nuomos ir subnuomos teisės, bet sutartyje nesusitarta dėl pastato ir žemės sklypo perdavimo ieškovei naudotis neatlygintinai. Nuomos ir Subnuomos sutarčių pagrindu ieškovė gavo naudą – pastato ir žemės sklypo valdymo ir naudojimo teisę, kurią galėjo naudotis savo nuožiūra, t. y. ne tik Jungtinės veiklos sutarčiai vykdyti. Jungtinės veiklos sutarties tikslas – ginčo pastato rekonstrukcija – būtų pasiektas ir be atsakovės nuosavybės teise valdomų ginčo pastato ir nuomos pagrindu valdomo žemės sklypo perdavimo ieškovei atitinkamai Nuomos ir Subnuomos sutarčių pagrindais. Ieškovė siekė rekonstruoti pastatą valdyti nuomos teise, jame vykdyti veiklą ir gauti iš to pajamų, todėl, pasiekus Jungtinės veiklos sutarties tikslą, Subnuomos ir Nuomos sutarčių pagrindu suteikta pastato ir žemės sklypo valdymo ir naudojimo teisė ir toliau būtų aktuali. Aplinkybė, kad dar iki pastato rekonstrukcijos pabaigos Jungtinės veiklos sutartis pripažinta negaliojančia, nepaneigia fakto, kad ieškovė iš Nuomos ir Subnuomos sutarčių gavo naudą (naudojimosi ir valdymo teisę), kuri nelaikytina ieškovės įnašu į jungtinę veiklą dalimi, todėl pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis, kuria ieškovei iš atsakovės priteista 1803,84 Eur už patalpų nuomą, 1584,02 Eur nekilnojamojo turto mokesčio ir 18 501,76 Eur žemės nuomos mokesčio, neteisėta.
37. Kolegija nenustatė pagrindo priteisti ieškovei 87 500 Eur išlaidų už projekto administravimą, nesant įrodymų ne tik dėl tokių išlaidų apmokėjimo, bet ir dėl konkrečių R. A. suteiktų paslaugų.
38. Ieškovei priteistina suma be PVM už 2015 m. išrašytas ir apmokėtas PVM sąskaitas faktūras – 29 729,34 Eur. Už 2015–2016 m. iki 2016 m. rugpjūčio 11 d. intinai įrodymais pagrįstos yra išrašytos ir apmokėtos 262 584,89 Eur sąskaitos faktūros.
39. Kolegija nustatė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai neįvertino ir nepasisakė dėl apmokėtų 17 882,79 Eur sąskaitų. Kolegija nurodė, kad 17 882,79 Eur suma pagrįsta ieškovės pateiktomis sąskaitomis ir mokėjimo dokumentais, todėl priteistina ieškovei iš atsakovės.
40. Kolegija nepriėmė ieškovės į bylą pateiktų naujų įrodymų dėl 7000 Eur, 9000 Eur ir 9000 Eur sumų išmokėjimo, nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nevertino ieškovės dokumentų dėl šių sumų, todėl plačiau šiuo klausimu nepasisakė.
41. Nurodytų motyvų pagrindu kolegija iš atsakovės ieškovės naudai priteistiną sumą sumažino iki 310 197,02 Eur (314 203,85 Eur – 1803,84 Eur – 1584,02 Eur – 18 501,76 Eur + 17 882,79 Eur).
42. Kolegija taip pat nurodė, kad, pripažinus Jungtinės veiklos sutartį negaliojančia, abiem šalims buvo grąžinti jų įnašai į jungtinę veiklą – atsakovei atitinkamo baigtumo ginčo pastatas ir žemės sklypo dalis, o ieškovei – atitinkamai jos investuotos lėšos ir atsakovės turtą. Atsakovei jos įnašas grąžintas teismo 2019 m. liepos 16 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-137-608/2019, o ieškovei – patenkinus dalį jos reikalavimo nagrinėjamoje byloje. Atsakovė statinius, buvusius vietoje rekonstruojamo ginčo statinio, prarado ne dėl ieškovės veiksmų, o dėl kilusio gaisro. Jungtinės veiklos sutartis, kuria siekta suprojektuoti bei rekonstruoti sudegusius kavinės pastatus, sudaryta ir faktiškai buvo vykdoma abiejų šalių valia. Vilniaus miesto savivaldybės administracija 2013 m. lapkričio 28 d. išdavė statybos leidimą sudegusiems pastatams rekonstruoti į vieną ginčo pastatą, kurio paskirtis – ir kavinė veikla, todėl nėra pagrindo spręsti, jog ginčo pastatas rekonstruotas tik pagal ieškovės poreikius. Naujo statybos projekto užsakymas, esamų ieškovės atliktų statybos darbų grovimas yra atsakovės teisė, bet ne pareiga. Taigi, restitucijos taikymas ieškovės naudai yra proporcinga civilinių teisių gynimo priemonė.
43. Kolegija konstatavo, kad aplinkybė, jog patenkinta ieškovės reikalavimo dalis, nereiškia, jog jos teisės buvo apgintos nevisiškai. Ieškovei priteista jos investuotų lėšų ir atsakovės turtą suma, kuri pagrįsta byloje esančiais įrodymais. Kita vertus, šiuo atveju nenustatytos nepagrįsto praturtėjimo, kaip subsidaraus gynimo būdo, taikymo sąlygos, kadangi, atsakovei teigiant, jog ginčo pastatas yra nuostolingas ir turės būti nugriautas, ieškovė neįrodė priešingos aplinkybės, kad atsakovė faktiškai praturtėjo šio pastato verte (pastatas sukūrė atsakovei ekonominę vertę) ir ši vertė didesnė, nei padengia restitucijos pagrindu ieškovei priteista suma, taip pat kad nepagrįsto praturtėjimo aplinkybė egzistavo ieškimo pateikimo metu ir ieškovė savo veiksmais nebuvo prisiėmusi nuostolių atsiradimo rizikos.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimų į jį teisiniai argumentai

44. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį, pakeisti pirmosios instancijos teismo sprendimą – priteisti iš atsakovės 922 094,38 Eur ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 44.1. Jungtinės veiklos sutartimi šalys susitarė, kad ieškovės įnašą į jungtinę veiklą sudarys ne tik lėšos, bet ir kitas turtas bei nematerialūs įnašas (darbas) – pastato rekonstrukcijos techninio projekto derinimas, projekto parengimas, statybos valdytojo funkcijų atlikimas, projekto techninė priežiūra, žinios (CK 6.970 straipsnis); įnašas į jungtinę veiklą buvo įvertintas 8 096 000 Lt (2 344 763,67 Eur). Vertinimo akte, kuriuo grindžiamas ieškimo reikalavimas, padaryta išvada, kad ieškovės į jungtinę veiklą įneštas įnašas (pinigine išraiška įvertintas darbas ir išlaidos, patirtos vykdant Jungtinės veiklos sutarties įsipareigojimus) sudaro 834 594,38 Eur be PVM (685 650,19 Eur be PVM – pastato statybos darbų rinkos kaina pateikiant vertinimo aktą ir 148 944,19 Eur be PVM – išlaidos, susijusios su pastato statyba). Iš 2021 m. rugsėjo 3 d. Paslaugų teikimo sutarties ir Atliktų paslaugų perdavimo–priėmimo akto matyti, kad įnašo į jungtinę veiklą dalį taip pat sudaro 87 500 Eur atlyginimas R. A. už projekto administravimą. Taigi, įnašo į jungtinę veiklą bendra vertė – 922 094,38 Eur. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad ieškovė vykdė sutartį ne tik piniginiiais įnašais, bet ir darbais, kurie negali būti priteisti natūra, ir kad ieškovei ta dalis turi būti atlyginama jos įnašo vertės piniginiu ekvivalentu, tačiau priteisė ieškovei tik 310 197,02 Eur, t. y. beveik trigubai mažiau, nei buvo įvertintos ieškovės investicijos. Ieškovei turėjo būti grąžintas visas jos įnašas į jungtinę veiklą. Taigi, ieškovė nebuvo grąžinta į pradinę padėtį, o atsakovė praturtėjo ieškovės sąskaita. Tai prieštarauja kasacinio teismo praktikai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2006; 2022 m. vasario 2 d.

nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-611/2022). Teismai netinkamai nustatė ieškovės įnašo į jungtinę veiklą sudėtį:

44.1.1. Nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad momentas, nuo kada teismas taiko restituciją, yra Jungtinės veiklos sutarties pasirašymas, kadangi dėl įnašų susitarta Jungtinės veiklos sutartyje. Šalys Jungtinės veiklos sutartimi susitarė, jog ieškovės įnašą į jungtinę veiklą, be kita ko, sudarys ne tik pastato rekonstrukcijos (statybos), bet ir paruošiamieji darbai (Jungtinės veiklos sutarties 4 straipsnis). Ieškovė dar iki Jungtinės veiklos sutarties pasirašymo organizavo parengiamųjų darbų atlikimą: pastato ardymą ir teritorijos tvarkymą, paruošiamuosius archeologinius darbus ir tyrimus, mokslinius archeologinius tyrimus, inžinerinių topografinių planų parengimą. Tai yra būtinieji parengiamieji veiksmai prieš pradedant pastato rekonstrukciją, kadangi pastatai patenka į saugomų teritorijų zoną.

44.1.2. Apeliacinės instancijos teismas, priešingai nei pirmosios instancijos teismas, nepagrįstai konstatavo, kad ieškovės sumokėti nuompinigiai ir nekilnojamojo turto mokesčiai nesudaro jos įnašo į jungtinę veiklą, nes ieškovė Nuomos ir Subnuomos sutarčių pagrindų tariamai gavo naudą – pastato ir žemės sklypo valdymo ir naudojimo teisę, kuria galėjo naudotis savo nuožiūra, t. y. ne tik Jungtinės veiklos sutarties vykdymui. Tačiau ieškovė neprašė taikyti restitucijos dėl nuomos santykių, tiek nuompinigių, tiek nekilnojamojo turto, subnuomos mokesčių ji prašė grąžinti kaip įnašo dalį – sąnaudas, patirtas vykdant Jungtinės veiklos sutartį. Iš Jungtinės veiklos, Nuomos ir Subnuomos sutarčių turinio matyti, kad nekilnojamųjų daiktų nuoma buvo reikalinga išskirtinai Jungtinės veiklos sutarties vykdymui (CK 6.970 straipsnis), su tuo susijusias sąnaudas ieškovei buvo būtina patirti tam, kad ji galėtų pradėti vykdyti Jungtinės veiklos sutartį. Tai, kad nuomos ir su ja susiję mokesčiai patenka į ieškovės įnašą pagal Jungtinės veiklos sutartį, buvo patvirtinta Vilniaus apygardos teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartyje. Be to, ieškovė, rekonstruodama pastatą, pasiekė tik 64 proc. baigtumą, todėl pastate objektyviai nebuvo įmanoma vykdyti kavinės veiklos ir atitinkamai gauti naudos.

44.2. Apeliacinės instancijos teismui priteisus ieškovei tik 310 197,02 Eur įnašą, o subsidiarų reikalavimą taikyti nepagrįsto praturėjimo institutą atmetus, buvo įteisintas atsakovės nepagrįstas praturtėjimas ir neatlygintinis ieškovės investicijų dalies nusavinimas, taip pažeidžiant CK 6.242 straipsnio 1 dalį ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnį, kuriuo turtnės teisės į investicijas kaip į nuosavybę yra ginamos. Tiek Jungtinės veiklos sutartis ir ją papildančios sutartys, tiek išvestinės iš jos sutartys (nuomos) yra pripažintos negaliojančiomis, taigi atsakovės disponavimas ieškovės investicijomis, kurių teismai nepriteisė, nes jos nebuvo pagrįstos buhalterinės apskaitos dokumentais, negali būti pateiktas sandoriu ar įstatymu. Teismai, teigdami, kad nepagrįsto praturėjimo institutas negali būti taikomas dėl šalies siejusių prievolių teisinių santykių, kai restitucija buvo taikyta tik iš dalies, be pagrindo paneigė nepagrįsto praturtėjimo instituto, kaip subsidiaraus teisių gynbos būdo, taikymo galimybę ir kasacinio teismo išaiškinimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2010; 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-421/2021). Ieškovės teisės neturi priklausyti nuo to, ką su pastatu darys atsakovė (CK 6.242 straipsnis). Svarbiausia yra tai, kad ji praturtėjiną yra gavusi ir privalo sugrąžinti. Pastatas objektyviai egzistuoja tikrovėje, jo vertės padidėjimas yra materialiai apčiuopiamas.

44.3. Teismai, suabsoliutindami šalies teisę pradėti derybas ir jas nutraukti, pasitraukimą iš toli pažengusių derybų ir net faktiškai iš dalies įvykdytos sutarties, nenustatė nė vienos svarios pasitraukimo priežasties, nepagrįstai laikė sąžiningu tokį atsakovės elgesį. Tai prieštarauja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotai praktikai taikant CK 6.163 straipsnyje įtvirtintą pareigą ikisutartiniuose santykiuose elgtis sąžiningai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-56-248/2020). Atsakovė savo veiksmais demonstravo siekį sudaryti sutartį ir ją vykdyti, o tai kūrė ieškovės pagrįstus lūkesčius vykdyti sutartį (CK 6.163 straipsnio 1 dalis). Toli pažengusių ikisutartinių santykių nutraukimas yra ribojamas sąžiningumo ikisutartiniuose santykiuose pareiga, todėl teismai turėjo nustatyti tarp šalių susiklosčiusių ikisutartinių santykių stadiją ir išsiaiškinti motyvus, dėl ko jie buvo nutraukti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022). Atsakovė nesąžiningai (slapčia) inicijavo civilinę bylą Nr. e2-15720-864/2016 dėl sutarčių pripažinimo negaliojančiomis. Taigi, šalių ikisutartiniai santykiai buvo nutraukti, kai jie jau buvo pasiekę galutinį etapą, kai liko sutartį tik įforminti notarine tvarka. Ieškovės nuomone, notarinės sandorio formos nesilaikymas nelaikytinas svarbia priežastimi, dėl kurios būtų galima teisėtai nutraukti toli pažengusius ikisutartinius santykius. Jei atsakovė tęsė toli pažengusius ikisutartinius santykius ir net reikalavo, kad ieškovė vykdytų Jungtinės veiklos sutartį, neturėdama tikslo sudaryti galiojančią Jungtinės veiklos sutartį, t. y. neturėdama tikslo sutarties notariškai patvirtinti, toks jos veikimas CK 6.163 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) įvardijamas kaip nesąžiningas.

44.4. Teismai nepagrįstai nesivadovavo ieškovės pateiktais įrodymais, kuriais buvo grindžiama jos įnašo į jungtinę veiklą vertė, o rėmėsi atsakovės išreikalautais buhalterinės apskaitos dokumentais, pagrindžiančiais išlaidas. Tokiu būdu teismai atėmė iš ieškovės galimybę įrodyti savo reikalavimą ir nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos bei CPK normų dėl įrodymų tyrimo ir vertinimo (CPK 177 straipsnio 2 dalis, 185 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-42-684/2019; 2023 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-47-403/2023; kt.). Ieškovės pateiktas ekspertizės aktas, nepaisant to, kad jis parengtas tyrimą atlikus ne pagal teismo ar teisėjo nutartį civilinėje byloje, yra rašytinis įrodymas, kuris turėjo būti įvertintas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2008). Ekspertas vadovavosi ne tik išimtinai vizualine medžiaga, bet ir pirminiais dokumentais. Darbų sąmatos kaina ekspertizės akte apskaičiuota pagal kainas, vadovaujantis UAB „Šistela“ sudarytais rinkos kainų rinkiniais ir programine įranga, jais remiantis buvo nustatyta darbų rinkos vertė. UAB „Šistela“ patvirtinta skaičiavimo metodika yra plačiai taikoma ir naudojama ekspertų, taip pat pripažįstama teismų praktikoje (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-478/2013; 2021 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-515-464/2021; kt.). Atsakovė į bylą nepateikė jokių įrodymų, kurie leistų abejoti ekspertizės akte nustatyta įnašo verte. Į bylą buvo pateikti ir kiti ieškovės reikalavimą pagrindžiantys įrodymai, kurie teismo nebuvo įvertinti arba įvertinti atsietai nuo įrodymų visumos (Jungtinės veiklos sutartimi šalys susitarė, kad ieškovės įnašas į jungtinę veiklą yra įvertinamas 2 344 763,67 Eur; duomenys apie pastato baigtumą 51,64 proc.; sutartys su rangovais ir medžiagų tiekėjais; 2015 m. liepos 1 d. paskolos sutartis ir kt.). Ieškovės nuomone, vien tai, kad ekspertas visų darbų ir medžiagų nevertino pagal buhalterinės apskaitos dokumentus, negali paneigti pastato egzistavimo ir ieškovės įnašų į jungtinę veiklą.

44.5. Pirmosios instancijos teismas nevertino ieškovės į bylą pateikto 2015 m. spalio mėn. kasos išlaidų orderio dėl 7000 Eur išmokėjimo, taip pat dviejų 2016 m. kasos išlaidų orderių dėl 9000 Eur išmokėjimo, kadangi dokumentų turinys yra neįskaitomas, ir nepriteisė ieškovei 25 000 Eur. Ieškovės nuomone, teismas elgėsi formaliai, tokiu atveju, pasibaigus įrodymų tyrimui, privalėjo grįžti į įrodymų tyrimo etapą ir patikslinti šalių naštą įrodinėti, pasiūlydamas pateikti tinkamos kokybės įrodymus. Teismui to nepadarius, ieškovė neturėjo galimybės pateikti tokių dokumentų, o tai reiškia, kad tokių dokumentų pateikimo būtinumas iškilo tik po teismo sprendimo priėmimo. Apeliacinės instancijos teismui ieškovė pateikė ne geresnės kokybės kasos išlaidų orderius, o pinigų priėmimo kvitus, patvirtinančius tas pačias aplinkybes, kurias ieškovė įrodinėjo kasos išlaidų orderiais. Todėl teikiamų įrodymų priėmimas apeliacinės instancijos teisme nebūtų užvilkinęs bylos nagrinėjimo. Ieškovė nepiktnaudžiavo savo procesinėmis teisėmis – į bylą yra pateikusi didelės apimties dokumentų, iš kurių dalis buvo sudaryta prieš daugiau nei 10 metų, todėl natūralu, kad ne visų jų kokybė (įskaitomumas) gera. Apeliacinės instancijos teismui buvo pateikti įrodymai, pagrindžiantys ieškovės patirtas 25 000 Eur išlaidas, vykdant jungtinę veiklą, kurios, įrodymus priėmus, būtų priteistos atlyginti. Tai reiškia, kad teikti įrodymai bylai turėjo svarbią įrodomąją reikšmę, nuo jų priėmimo priklausė bylos išnagrinėjimo rezultatas. Apeliacinės instancijos teismo nutartis, atsisakius priimti įrodymus, yra siurprizinis sprendimas, kuriuo buvo pažeista ieškovės teisė įrodinėti ieškinio reikalavimus, o tai lėmė nesąžiningą procesą, ir tai prieštarauja kasacinio teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai.

45. Atsakovė atsiliepimu į kasacinį skundą prašo ieškovės kasacinį skundą atmesti, palikti nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį ir priteisti iš ieškovės kasaciniame teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

45.1. Ieškovė painioja žalos atlyginimo institutą su restitucija. Ieškovė kasaciniame skunde kelia ne restitucijos, kaip teisės instituto,

taikymo problemą, bet byloje esančių įrodymų dėl atsakovės įnašo į jungtinę veiklą tyrimo ir analizės, t. y. fakto, klausimą.

- 45.2. Ieškovės nurodomos padarytos investicijos į statybos darbus turi atspindėti jos buhalterinėje apskaitoje, o pinigų sumokėjimo faktas turi būti patvirtintas atitinkamais finansiniais dokumentais, tačiau šių ji nepateikė, t. y. neįrodė patirtų išlaidų realumo. Ieškovė yra verslininkė ir Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo reikalavimai jai žinomi. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, juridinis asmuo savo išlaidas turi patvirtinti buhalterinės apskaitos (finansinės atskaitomybės) dokumentais: sąskaitomis faktūromis, kasos dokumentais ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-125/2011). Buvo vertintos faktinės, o ne teorinės ieškovės išlaidos, kurias nustatė pačios ieškovės nusamdytas turto vertintojas.
- 45.3. Ekspertizės aktas yra tik rašytinis įrodymas, nes ieškovė byloje teismo ekspertizės neprašė (CPK 197 straipsnis). Ieškovės buhalterinės apskaitos dokumentai ir tariamos išlaidos neatitinka ekspertizės akte įvardytų išlaidų, todėl teismas pagrįstai atsisakė vertinti ekspertizės aktą.
- 45.4. Ieškovė valdė ir naudojo ginčo objektą nuomos ir subnuomos pagrindais nuo 1993 m., todėl akivaizdu, jog skyrė lėšų turtui išlaikyti ir savo vykdomai komercinei veiklai. Ieškovės atlikti darbai iki Jungtinės veiklos sutarties sudarymo negali būti laikomi įnašu.
- 45.5. Ieškovė prašo dar kartą išnagrinėti faktines aplinkybes dėl jos tariamo įnašo į Jungtinės veiklos sutartį dydžio. Ieškovė daug metų valdė ir naudojo ginčo statinius ne Jungtinės veiklos sutarties pagrindu. Pripažinus Jungtinės veiklos sutartį negaliojančia, ieškovė valdė ir naudojo ginčo pastatus bei žemės sklypą Nuomos ir Subnuomos sutarčių pagrindais. Atsakovei teko inicijuoti kitus teisinius procesus dėl nuomos ir subnuomos teisiųjų santykių nutraukimo. Pripažinus Jungtinės veiklos sutartį negaliojančia, atsakovei turėjo būti grąžinti dar 2008 m. buvę statiniai, bet jie ieškovės savavališkai buvo nugriauti, du statiniai sunaikinti, todėl atsakovė negali atgauti to, ką įnešė į jungtinę veiklą. Atsakovei grąžintas visai kitas, nebaigtos statybos pastatas, kuris nėra reikalingas ir kurio statybos ji negali pabaigti, nėra tuo suinteresuota. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-480-565/2020 turi *res judicata* (galutinis teismo sprendimas) galią šioje byloje ir patvirtina, jog ginčo statinys grąžintas atsakovei dėl Nuomos ir Subnuomos sutarčių pripažinimo negaliojančiomis. Būtent nurodytoje byloje turėjo būti sprendžiama dėl ieškovės mokėtų mokesčių grąžinimo, tačiau tai prieštarautų nuomos esmei, nes ieškovė naudojo statinius dar nuo 1993 m., vykdė pelno siekiančią veiklą, o atsakovė gavo už tai nuomos mokesčius.
- 45.6. Ieškovė žalos atlyginimo klausimo nekėlė ir tai išeina iš kasacinio skundo nagrinėjimo ribų. Keldama tokio pobūdžio reikalavimą ieškovė turėtų įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Dėl nesąžiningo atsakovės elgesio ikisutartinuose santykiuose reikalavimams kelti ieškovė yra praleidusi sutrumpintą trejų metų ieškinio senaties terminą be jokių pateisinamų priežasčių.
- 45.7. Atsakovė elgėsi sąžiningai, ragino ieškovę vykdyti Jungtinės veiklos sutartį, įspėjo apie ketinimą nutraukti sutartį. Ieškovė žinojo apie atsakovės akcininkės Vilniaus miesto savivaldybės inicijuotą bylą dėl UAB „Vilniaus parkai“ valdybos sprendimo panaikinimo. Ieškovė neįrodė atsakovės nesąžiningumo. Pačios ieškovės neatsargumas ir galimai veiksmų neteisėtumas, nesąžiningas veiktas lėmė šios bylos aplinkybes (pvz., Jungtinės veiklos sutartis sudaryta 2008 m., tačiau 2015 m. jokie statybos darbai nebuvo atlikti, statybos darbai, projekciniai sprendimai su atsakove nebuvo derinami ir kt.).
- 45.8. Nebuvo jokio teisinio pagrindo taikyti nepagrįsto praturtėjimo instituto, nėra ir faktinio pagrindo, kadangi atsakovė jokios naudos negavo, priešingai, yra patyrusi didžiulius nuostolius, kadangi jai nuosavybės teise priklausę pastatai savavališkai sunaikinti, iš dalies pastatyta kavinė yra nuostolinga. Bylos šalys buvo sudariusios sutartis, todėl nepagrįsto praturtėjimo institutas netaikytinas, restitucijos klausimas jau yra išspręstas, o ieškovei grąžinta viskas, kas buvo įnešta pagal teismo niekiniais pripažintus sandorius. Be to, ieškovė galėjo reikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, tačiau jau yra praleidusi ieškinio senaties terminą. Ieškovės veiksmai patvirtina, jog ji buvo prisiėmusi riziką dėl savo veiksmų, nes nepaisydama susiklosčiusių aplinkybių vykdė statybos darbus, atliko neteisėtus veiksmus, taip tik didindama atsakovės nuostolius. Ieškovė laikytina prisiėmusia nuostolių (jeigu tokie būtų nustatyti) atsiradimo riziką (CK 6.242 straipsnio 3 dalis).
- 45.9. Ieškovė savo jėgomis statinio nekūrė, darbuotojų neturėjo, todėl jos įnašas į statybas galėjo būti tik piniginis, o tai privalo atspindėti buhalterinėje apskaitoje. Šiuo atveju piniginis ekvivalentas taikant restituciją negali būti didesnis nei realios ieškovės išlaidos.
- 45.10. Ekspertizės aktas surašytas ieškovės užsakymu, yra subjektyvus ir gali būti vertinamas kaip rekomendacinio pobūdžio. Be to, ekspertizės aktas nėra pagrįstas faktinėmis išlaidomis, skaičiavimais vertinti atlikus apžiūrą vizualiai, todėl išlaidos nėra realios. Ieškovės buhalterinės apskaitos dokumentai ir tariamos išlaidos neatitinka ekspertizės akte įvardytų išlaidų. Kadangi ieškovė statybas vykdė iš dalies neteisėtai, jas uždraudus teismui ir taikius laikinąsias apsaugos priemones, tai ji tokias statybas vykdė savo rizika. Taigi, teismas eksperto išvada net negalėjo vadovautis, kadangi dalį statybos darbų ieškovė atliko neteisėtai. Ekspertizės aktu nustatytas procentinis pastato baigtumas taip pat nepagrindžia realiai šalių patirtų išlaidų, nes statybos darbų ir medžiagų kainos skiriasi.
- 45.11. Ieškovė teigia, kad ji gavo paskolą iš savo direktoriaus. Paskola yra nedeklaruota, neatsispindi ieškovės finansiniuose dokumentuose ir paskolos davėjas neegzistuoja, nors, kaip pati ieškovė teigia, gavusi paskolą ji galėjo atsiskaityti už administravimo paslaugas. Sandoris yra niekinis, kadangi įmonė savo darbuotojui už einamas pareigas negali mokėti kitų lėšų, be to, byloje nėra pateikta įrodymų, kokių pagrindu R. A. teikė tokias paslaugas, ar buvo įregistravęs tokia veiklą. Ieškovė į bylą nepateikė apmokėjimą patvirtinančių dokumentų, neišku, už kokią laikotarpį turi šios lėšos būti mokamos ir kokių teisiniu pagrindu, tai neatsispindi finansinės atskaitomybės dokumentuose. Tai yra fiktyvus darbas ir teismas, įtaręs neteisėtą veiklą, galėtų perduoti šį atvejį tirti atitinkamoms institucijoms (CPK 300 straipsnio 1 dalis).
- 45.12. Byloje dalyvaujantys asmenys turi būti aktyvūs viso proceso metu, o ne tada, kai byla baigiama nagrinėti ar yra priimamas jiems nepalankus procesinis sprendimas. Ieškovė nebuvo pakankamai atidi, neteikė visų įrodymų pirmosios instancijos teismui. Apeliacinės instancijos teismui ieškovė pateikė net ne savo išrašytus pinigų priėmimo kvitus. Taigi, ieškovė neteikė tinkamos kokybės įrodymų, nors tam turėjo pakankamai laiko.
46. Atsakovė Vilniaus miesto savivaldybės administracija atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 46.1. Ieškovė siekia, kad jai būtų priteistas jungtinės veiklos įnašas (922 094,38 Eur), kuris nėra pagrįstas ne tik ekspertizės aktu, bet ir dėl to, kad ji net neginčija teismų nustatyto laikotarpio, kai buvo patirtos išlaidos dėl jungtinės veiklos įsipareigojimų vykdymo.
- 46.2. Ieškovė nurodo, kad jai turėjo būti priteistas ir išlaidų, patirtų iki Jungtinės veiklos sutarties sudarymo (paruošiamųjų sutarties vykdymo darbų išlaidos), atlyginimas, tačiau nekonkretizuoja nei šių išlaidų dydžio, nei kada jos buvo patirtos, nei kokie įrodymai jas patvirtina. Jungtinės veiklos sutarties šalys prisiėmė įsipareigojimus į ateitį ir iki šios sutarties sudarymo ieškovės patirtos išlaidos nepatenka į ginčo ribas, sprendžiant restitucijos taikymo klausimą.
- 46.3. Ieškovė po Jungtinės veiklos sutarties ir 2015 m. balandžio 8 d. sutarties pripažinimo negaliojančiomis toliau vykdė pastato rekonstrukcijos darbus, nors jau Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. rugpjūčio 10 d. nutartimi buvo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės. Ieškovei, pažeidusiai šias priemones, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. balandžio 3 d. nutartimi buvo skirta bauda. Nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo išviešinta 2016 m. rugpjūčio 11 d. Teismai restitucijos skaičiavimo laikotarpį nustatė nuo Jungtinės veiklos sutarties pasirašymo (2008 m. kovo 26 d.) iki 2016 m. rugpjūčio 11 d. (2016 m. rugpjūčio 10 d. nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių išviešinimo) – restitucijos skaičiavimo laikotarpis kasaciniu skundu neginčijamas. Laikinių apsaugos

priemonių taikymo pradžioje (2016 m. rugpjūčio mėn.) buvo fiksuota tik pastato rekonstrukcijos pradžia, t. y. pradėti statyti pamatai, tai teoriškai atitiktų Nekilnojamojo turto registre užfiksuotą 3 proc. pastato baigtumą (šis baigtumo procentas ieškovės įregistruotas 2016 m. kovo 28 d.). Visi vėlesni ieškovės vykdyti statybos darbai (jeigu tokių buvo) buvo neteisėti ir atlikti pažeidžiant teismo nustatytus draudimus bei esant negaliojančiai tiek Jungtinės veiklos sutarčiai, tiek 2015 m. balandžio 8 d. sutarčiai. Taigi, ieškinio dalykas yra grindžiamas neteisėtais atliktų statybų sąnaudomis – teisei bei jos tikslams prieštaraujancio rezultato siekimas negali sukurti teisėtų lūkesčių, kad tokie siekiai bus ginami įstatymo.

- 46.4. Ekspertizės aktas negali būti laikomas pakankamu ir patikimu įrodymu. Teismų nutartys dėl laikinųjų پاسaugos priemonių taikymo ir baudos skyrimo, Nekilnojamojo turto registro duomenys, duomenys apie darbo projekto parengimo momentą patvirtina, kad ekspertizės akte, skaičiuojant tariamą restitucijos dydį, nepagrįstai vadovautasi 64 proc. pastato baigtumu, t. y. visi pateikti pastato rekonstrukcijos sąnaudų skaičiavimai yra nepatikimi ir prieštaraujantys įrodymų visetui.
- 46.5. Nuomos ir Subnuomos sutartys teismų buvo pripažintos negaliojančiomis kaip išvestiniai iš Jungtinės veiklos sutarties sandoriai, tačiau Jungtinės veiklos sutarties pripažinimas negaliojančia savaime nenutraukė šių sutarčių galiojimo ir neatleido ieškovės nuo pareigos mokėti (sub)nuomos mokesčius.
- 46.6. Notarinės formos nesilaikymas, sudarant Jungtinės veiklos sutartį, nebuvo vienintelis ieškinio pagrindas civilinėje byloje Nr. e2-15720-864/2016, nepaisant to, kad Vilniaus miesto apylinkės teismas 2016 m. gegužės 18 d. sprendimu už akių, atlikęs formalų byloje buvusių įrodymų vertinimą, šio imperatyvo pažeidimą laikė savarankišku ir pakankamu pagrindu patenkinti ieškinį.
- 46.7. Notarinės formos nesilaikymas yra imperatyviųjų įstatymo normų pažeidimas, ir to ieškovė nekvestionuoja (ieškovė yra verslininkė, turinti išmanyti sutartimis keliamus reikalavimus), kaip ir fakto, kad Jungtinės veiklos sutartis nebuvo vykdoma daugiau nei 7 metus iki jos pripažinimo negaliojančia, t. y. atsakovės veiksmai, kreipiantis į teismą, laikytini rūpestingais ir apdairiais, įvertinant ginčo faktinę situaciją. UAB „Vilniaus parkai“ apieketinimus nutraukti Jungtinės veiklos sutartį ir 2015 m. balandžio 8 d. sutartį ieškovė informavo dar 2015 m., o ši to nepaisė ir pradėjo pastato rekonstrukcijos darbus (juolab kad jie buvo atliekami neteisėtai, t. y. pažeidžiant teismo taikytas laikinasias apsaugos priemones). Pati ieškovė pasižymėjimo nesąžiningumu, tiek pažeisdama teismo taikytus draudimus vykdyti pastato rekonstrukcijos darbus, tiek reikalaujama atlyginti tokio neteisėto veiksmo metu patirtas išlaidas. Vien tai, kad ieškovė, pažeisdama teismo taikytas laikinasias apsaugos priemones, tęsė pastato rekonstrukciją jau esant negaliojančiai tiek Jungtinės veiklos sutarčiai, tiek 2015 m. balandžio 8 d. sutarčiai, yra pakankamas pagrindas netaikyti CK 6.147 straipsnio 2 dalies dėl didžiausio turto vertės atlyginimo.
- 46.8. Šalis siejo sutartiniai santykiai ir vien dėl to atsakovė negali būti laikoma nepagrįstai praturtėjusia. Vertinant ieškovės tariamai patirtas išlaidas jau po Jungtinės veiklos sutarties pripažinimo negaliojančia (pati ieškovė jų neiškiria), konstatuotina, kad ji prisiėmė nuostolių atsiradimo riziką tiek tęsdama statybos darbus, tiek vėliau pažeisdama laikinasias apsaugos priemones, todėl šioms ieškovės tariamoms išlaidoms nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymas taip pat nėra galimas.
- 46.9. Pastatui Nekilnojamojo turto registre nebuvo įregistruotas 64 proc. baigtumas – jokia vizualinė pastato apžiūra negali paneigti šių objektyvių duomenų. Ieškovė kaip restituciją prašė priteisti teorinę darbų vertę pagal eksperto nurodytus UAB „Sistela“ (kurioje yra nurodomos tam tikros bendros statybos darbų, medžiagų kainos, o ne konkretaus pastato rekonstrukcijos sąnaudos) sistemos duomenis, to nesiedama su realiai atliktais ir apmokėtais statybos darbais. Jeigu ieškovė negali pagrįsti konkrečių ir realiai patirtų išlaidų pastato rekonstrukcijos metu, tai reiškia, kad ji tokių išlaidų nepatyrė ir atsakovė negalėjo padaryti jokių nuostolių ieškovei. Ieškovė ekspertui nepateikė jokių finansinės atskaitomybės dokumentų, patvirtinančių, kad ji gavo tam tikras statybų paslaugas (prekes) ir už jas atsiskaitė. Ekspertizės akto 1.4 punkte nurodyta tik tai, kad ekspertui buvo pateiktas 2016 m. liepos mėn. dar rengimo stadijoje buvęs darbo projektas, o 4.1 punkte – kad statybos darbai buvo vertinami vizualiai. Ieškovė nurodo, kad, be ekspertizės akto, teikė ir kitus įrodymus, tačiau iš ieškinio pagrindo matyti, jog ieškinio suma apskaičiuota būtent pagal ekspertizės akto išvadas.
- 46.10. Jungtinės veiklos sutartyje ir 2015 m. balandžio 8 d. sutartyje projekto administravimo išlaidos nebuvo aptartos. Ieškovė su savo vadovu dėl projekto administravimo išlaidų sutarė be atsakovės pritarimo. Faktiškai ieškovės vadovas pasirašė susitarimus dėl projekto administravimo su pačiu savimi. 87 000 Eur mokestis nėra pagrįstas, tai kelia abejonių dėl ieškovės sąžiningumo. Be to, pagal pirminį susitarimą ieškovė lėšas neva turėjo išmokėti savo vadovui per 20 dienų nuo atliktų darbų perdavimo–priėmimo akto pasirašymo. Ieškinyje teigiama, kad ieškovė darbus atliko 2016 m. kovo mėn., todėl turėjo būti pateiktas darbų priėmimo aktas ir 87 000 Eur išmokėjimą patvirtinantys dokumentai. Be to, ieškovės vadovas su savimi sudarė 2021 m. rugsėjo 3 d. pirminį susitarimą keičiančią sutartį, kurios pagrindu mokėjimas yra neva vykdomas pagal vadovo pareikalavimą. Šis susitarimas sudarytas jau esant negaliojančiai tiek Jungtinės veiklos sutarčiai, tiek 2015 m. balandžio 8 d. sutarčiai. Ieškovė neįrodė, kad ji savo vadovui išmokėjo 87 000 Eur.
- 46.11. Esminis bylos nagrinėjimo teisme procesas vyksta pirmosios instancijos teisme ir būtent toje instancijoje pagal proceso operatyvumo, koncentruotumo bei draudimo piktnaudžiauti juo principus (CPK 7 straipsnis, 42 straipsnio 5 dalis) turi būti pateikti visi be išimties šalių reikalavimai, atsikirtimai bei įrodymai. Pirmosios instancijos teismas buvo suteikęs ieškovei papildomą terminą buhalterinės apskaitos dokumentams, galintiems pagrįsti patirtas išlaidas (dėl to buvo atidėtas 2022 m. sausio 12 d. teismo posėdis), surinkti (susisteminti). Ieškovė iš pradžių apskritai tokių dokumentų neteikė ir laikėsi pozicijos, jog jų nereikia tam, kad byla būtų išnagrinėta tinkamai ir teisingai. Apeliaciniu skundu ieškovė siekė taisyti savo pačios padarytus pažeidimus ir teikti į bylą naujus įrodymus.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl restitucijos taikymo pripažinus jungtinės veiklos sutartį negaliojančia ir įrodymų vertinimo šiuo tikslu

47. Restitucija taikoma tada, kai asmuo privalo grąžinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo neteisėtai arba per klaidą, arba dėl to, kad sandoris, pagal kurį jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu *ab initio*, arba dėl to, kad prievolės negalima įvykdyti dėl nenugalimos jėgos (CK 6.145 straipsnio 1 dalis). Restitucija atliekama natūra, išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma arba sukeltų didelių nepatogumų šalims; tokiu atveju restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais (CK 6.146 straipsnis).
48. Restitucija yra prievolinis teisinis pažeistų teisių gynimo būdas. Jos taikymo esmė pripažįstant sandorius negaliojančiais yra ta, kad šalys, gavusios turtą vykdydamos nuginčytą sandorį, privalo jį grąžinti viena kitai, taip atkurdamos *status quo ante* (pradinę padėtį). Tokia restitucijos paskirtis nulemia jos taikymo sąlygas. Ji taikoma ne mechanškai, o atsižvelgiant į įstatyme nustatytas restitucijos taikymo sąlygas ir joms taikyti reikšmingas konkrečios bylos aplinkybes. Spręsdamas restitucijos taikymo klausimą, teismas turi aiškintis svarbias

restitucijai taikyti aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-573/2005; 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2008; 2016 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-198-684/2016, 38 punktas; 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-695/2018, 37 punktas).

49. Nagrinėjamoje byloje yra sprendžiamas restitucijos taikymo, pripažinus Jungtinės veiklos sutartį negaliojančia, klausimas. Byloje nėra ginčo, kad sprendžiama tik dėl restitucijos taikymo pripažinus negaliojančia šią sutartį, o ne kitas šalių sudarytas sutartis. Restitucijos taikymo esmė pripažinus sutartį negaliojančia yra ta, kad šalys, gavusios turtą pagal nugincytą sutartį, privalo jį grąžinti viena kitai, taip atkurdamos ankstesnę padėtį. Taigi, restitucija apima grąžinimą to, ką konkreti sutarties šalis pagal sutartį perdavė kitai šaliai vykdydama sutartį. Nagrinėjamu atveju, atsisivėlgiant į konkrečias bylos aplinkybes ir taikant restituciją, sprendžiama dėl ieškovės padarytų investicijų (inašo) pagal Jungtinės veiklos sutartį grąžinimo ieškovei, todėl Jungtinės veiklos sutarties vykdymo tikslais sutarties šalies faktiškai padaryto inaso grąžinimas ir reikštų inasą atlikusios Jungtinės veiklos sutarties šalies pradinės padėties atkūrimą. Byloje nėra ginčo, kad ieškovės inasas negali būti grąžinamas natūra, todėl sprendžiama tik dėl restitucijos atlikimo sumokant ekvivalentą pinigais.
50. Partnerio inasų pripažįstama visa, ką jis inėša į bendrą veiklą – pinigai, kitoks turtas, profesinės ir kitos žinios, įgūdžiai, dalykinė reputacija ir dalykiniai ryšiai (CK 6.970 straipsnio 1 dalis). Jungtinės veiklos sutarties šalys sutartimi turi teisę apibrėžti, kokį konkrečiai inasą turės inėti kiekviena iš šalių. Todėl siekiant nustatyti, koks konkrečiai inasas remiantis restitucijos taisyklėmis turi būti grąžintas jį inėšusiai šaliai, būtina įvertinti konkrečios jungtinės veiklos sutarties turinį. To neneigia ir pati ieškovė, kasaciniame skunde nurodydama, kad restitucija, kaip teisių gynimo būdas, yra šalių grąžinimas į ankstesnę padėtį, todėl tam, kad ją galėtų tinkamai pritaikyti, teismui reikia įvertinti, kokios tarpusavio prievolės buvo vykdomos, ir šį įvykdymą įpareigoti grąžinti.
51. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad, pagal Jungtinės veiklos sutartį, ieškovės inasą sudaro pinigine išraiška įvertintas darbas ir išlaidos, reikalingos pastatams suprojektuoti ir rekonstruoti pagal techninį projektą, atliekant visus reikalingus tyrimus, parengiant ir nustatyta tvarka suderinant pastato rekonstrukcijos techninį projektą bei atliekant jo techninę ekspertizę; išlaidos darbo projektui parengti; išlaidos pastato rekonstrukcijos (atstatymo) projekto statinio statybos valdytojo funkcijoms atlikti bei pastato rekonstrukcijos projekto techninei priežiūrai; pastato rekonstrukcijos (atstatymo) medžiagų įsigijimo ir statybos darbų vykdymo išlaidos; visi kiti pinigine išraiška įvertinti darbai ir su jais susijusios išlaidos, taip pat žinios, atliekant Jungtinės veiklos sutarties 4 straipsnio 1 dalyje nurodytus įsipareigojimus, išskyrus tas išlaidas, kurias pagal sutartį įsipareigoja padengti atsakove; ieškovės inasas į jungtinę veiklą įvertinamas 8 096 000 Lt. Taigi ieškovės inasą iš esmės sudarė išlaidos, darbai, žinios ir patirtis, reikalingi Jungtinės veiklos sutarties tikslui pasiekti.
52. Sąvoka „išlaidos“ reiškia išleidžiamąsias lėšas („Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“, prieiga per internetą: <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/%C5%A1laidos?paieska=%C5%A1laidos&i=51790b2e-4722-4d5f-a4a0-20ccb4244c11>). Tai reiškia mokėjimus tretiesiems asmenims, kad būtų pasiektas jungtinės veiklos sutartyje nustatytas tikslas. Tokie mokėjimai gali būti atliekami tiek už prekes (medžiagas), tiek ir suteiktas paslaugas, reikalingas sutarties tikslui pasiekti. Inaso išlaidų forma inėšiną pagrindžia konkrečios jungtinės veiklos sutarties partnerio patirtos faktinės išlaidos jungtinės veiklos sutarties tikslui pasiekti. Išlaidos paprastai pagrindžiamos buhalterinės apskaitos dokumentais. Pagal Buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymo reikalavimus juridinis asmuo savo išlaidas turi patvirtinti buhalterinės apskaitos (finansinės atskaitomybės) dokumentais: sąskaitomis faktūromis, kasos dokumentais ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544/2003; 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-411/2004; 2011 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-125/2011; 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. e3K-3-26-969/2020, 61 punktas). Inasas darbu reiškia konkrečios jungtinės veiklos sutarties šalies (partnerio) darbuotojų darbą, patirtas sąnaudas. Siekiant įrodyti inaso darbo forma inėšiną, reikia pagrįsti, kiek, kokie darbuotojai ir kokius konkrečius darbus atliko sutarties vykdymo tikslais. Jungtinės veiklos sutarties partnerio žinios ir patirtis yra turtas, kuris gali būti įvertintas pinigais. Vertinamos tos žinios ir patirtis, kurios reikalingos jungtinės veiklos sutarčiai vykdyti.
53. Taigi, pagal restitucijos taikymo taisyklės ieškovė, siekdama susigrąžinti inasą, turi įrodyti savo faktines išlaidas, patirtas vykdant Jungtinės veiklos sutartį, faktines darbo sąnaudas ir savo pačios žinių ir patirties, reikalingų sutarčiai vykdyti, vertę, t. y. turi būti įrodytas faktinis inasas, o ne jo įvykdymo vertė ar nauda atsakovei.
54. Nagrinėjamu atveju teismai restitucijos taikymo tikslais vertino ieškovės išlaidas patvirtinančius įrodymus ir nustatė grąžintino inaso dydį piniginiu ekvivalentu. Kasaciniu skundu ieškovė, nesutikdama su grąžintino inaso dydžiu, nurodo, kad jo apskaičiavimas vien tik pagal išlaidas patvirtinančius dokumentus paneigia ieškovės galimybę susigrąžinti visas investicijas pagal pripažintą negaliojančią Jungtinės veiklos sutartį. Ieškovės nuomone, tokios galimybės paneigimą įrodo: pirmą, pačioje Jungtinės veiklos sutartyje nurodyta ieškovės investicijų Jungtinės veiklos sutarties tikslui pasiekti vertė; antra, ieškovės pasitelkto eksperto parengtame vertinimo akte, kuriuo ir buvo grindžiamas ieškinio reikalavimas, nurodyta ieškovės padarytų investicijų vertė. Teisėjų kolegija nesutinka su šiais kasacinio skundo argumentais.
55. Pirmiausiai pažymėtina, kad bylą nagrinėję teismai nustatė, o su tuo kasaciniu skundu sutinka ir pati ieškovė, kad jos inasą į Jungtinės veiklos sutartį sudarė ne tik išlaidos, bet ir darbas, žinios ir patirtis. Bylą nagrinėję teismai taip pat nustatė, kad restitucijos pagrindu ieškovei turi būti grąžintas inasas, inestas laikotarpiu nuo Jungtinės veiklos sutarties sudarymo iki 2016 m. rugpjūčio 11 d., kai VI Registrų centre buvo išviešinta Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. rugpjūčio 10 d. nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Inaso galimo inėsimio pabaigos momento kasaciniu skundu ieškovė neginčija. Byloje buvo pateikti ieškovės faktiškai patirtas išlaidas pagrindžiantys įrodymai, šiuos ir vertino teismai, nustatydami grąžintino inaso dydį. Ieškovė įrodymų, pagrindžiančių jos faktiškai turėtų sutarties tikslui pasiekti darbo sąnaudų bei panaudotų jos pačios žinių ir patirties, reikalingų sutarties tikslui pasiekti, vertę, neteikė. Todėl teismai pagrįstai ieškovės inasą piniginių ekvivalentą skaičiavo tik pagal jos turėtų išlaidų apimtį.
56. Antra, Jungtinės veiklos sutarties nuostata, kad ieškovės inasas į jungtinę veiklą įvertinamas 8 096 000 Lt (2 344 763,67 Eur), nepagrindžia faktinio ieškovės inaso. Kaip pagrįstai nurodė apeliacinės instancijos teismas, aplinkybė, kad Jungtinės veiklos sutartyje šalys susitarė dėl kiekvienos iš jų inaso piniginių įvertinimų konkrečia pinigų suma, nereiškia, jog nurodytą inaso sumą šalys yra realiai inėšusios, vykdydamos sutartinis įsipareigojimus. Šalys, sudarydamos Jungtinės veiklos sutartį, pačios suprato, kad sutartyje nurodytas kiekvienos iš jų inaso piniginis įvertinimas ir faktiškai padarytas inasas gali skirtis. Jungtinės veiklos sutarties 2.3 punkte nurodyta, kad UAB „Liumeksis“ ir UAB „Vilniaus parkai“, kiekviena iš jų bendrai ar atskirai, turi teisę nepriklausomai viena nuo kitos, savo atskirai prisintus įsipareigojimus įvykdyti ir mažesnėmis pinigėmis sąnaudomis, nei nustatyta sutartyje, tačiau nuo to kiekvienos iš šalių inaso įvertinimas ir sutartyje nurodytos proporcijos bei inasų dalys nesikeičia.
57. Trečia, kaip nustatė bylą nagrinėję teismai, ieškovės pasitelktas ekspertas pateikė išvadas dėl darbų piniginės vertės, vykdant Jungtinės veiklos sutartį, dydžio 2020 m. rugpjūčio mėn. apžūrėjęs 64 proc. baigtumo ginčo pastatą ir jo darbų rinkos vertę apskaičiavęs pagal UAB „Sistela“ duomenis, nustatydamas darbų kainas pagal ginčui aktualiu laikotarpiu buvusias darbų kainas. Tik dalis ieškovės išlaidų apskaičiuota pagal pirminius apskaitos dokumentus. Šioje nutartyje minėta, kad restitucija apima grąžinimą to, ką konkreti sutarties šalis perdavė kitai šaliai vykdydama sutartį, ir kad jungtinės veiklos sutarties vykdymo tikslais sutarties šalies faktinio inaso grąžinimas ir reikštų inasą padariusios jungtinės veiklos sutarties šalies pradinės padėties atkūrimą. Ginčui aktualiu laikotarpiu buvusios darbų rinkos kainos, taip pat procentinis pastato baigtumas nepagrindžia ieškovės faktinio inaso taip, kaip jis apibrėžtas Jungtinės veiklos sutartyje, vykdant šią sutartį. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, bylą nagrinėję teismai pagrįstai nusprendė nesivadovauti ieškovės pasitelkto eksperto išvada.
58. Kasaciniu skundu ieškovė taip pat nurodo, kad teismai nepagrįstai jos inasui nepriskyrė paruošiamųjų darbų, atliktų iki Jungtinės veiklos sutarties pasirašymo, taip pat teigia, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai jos inasui nepriskyrė žemės sklypo subnuomos ir nekilnojamojo daikto nuomos bei su jomis susijusių sumokėtų mokesčių. Ieškovės teigimu, šios išlaidos jai turi būti grąžintos kaip inaso dalis – sąnaudos, patirtos vykdant Jungtinės veiklos sutartį. Teisėjų kolegija nesutinka su šiais ieškovės kasacinio skundo argumentais.

59. Teisėjų kolegija pažymi, kad abiejų šalių įnašus apibrėžia Jungtinės veiklos sutarties sąlygos, kurių turinys nustatomas remiantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis. Ieškovė kasaciniu skundu neteikia argumentų, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė sutarčių aiškinimo taisykles, todėl netinkamai nustatė šalių įsipareigojimų, apibrėžiančių kiekvienos iš šalių įnašą, turinį. Tai leidžia daryti išvadą, kad kasacinio skundo argumentais nepagrindžiama, jog apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai ieškovės įnašui nepriskyrė paruošiamųjų darbų, atliktų iki Jungtinės veiklos sutarties pasirašymo, taip pat žemės sklypo subnuomos ir nekilnojamųjų daiktų nuomos ir su jomis susijusių mokesčių.
60. Be to, teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, kad šioje nutartyje jau minėta, jog būtent jungtinės veiklos sutartis apibrėžia kiekvieno iš partnerių įnašą. Nagrinėjamu atveju šalys apibrėžė, kad ieškovės įnašą sudaro pinigine išraiška įvertintas darbas, išlaidos, reikalingos ne tik pastatui atstatyti, bet ir jam suprojektuoti, atliekant visus reikalingus tyrimus, paruošiant ir nustatytą tvarka suderinant pastato rekonstrukcijos techninį projektą bei atliekant jo techninę ekspertizę, išlaidos darbo projektui paruošti (jei jį bus reikalinga ruošti) ir kt. Paprastai sutartis apibrėžia tas sutarties šalių teises ir pareigas, kurios yra susijusios su šalių sudarytos sutarties įgyvendinimu, todėl išlaidos, kurios susidaro ikisutartinuose santykiuose, nepatenka į sutarties turinį, jei šalys specialiai to neaptaria. Nagrinėjamu atveju šalys, apibrėždamos įnašą, specialiai (atskirai) neaprašė išlaidų ir darbų, ieškovės įvardijamų kaip paruošiamųjų darbų, atliktų iki Jungtinės veiklos sutarties pasirašymo. Tai reiškia, kad nėra pagrindo Jungtinės veiklos sutarties nuostatas, apibrėžiančias įnašą, aiškinti plačiau, kaip apimančias ir tokias išlaidas bei darbus, kurie jau yra atlikti iki sutarties sudarymo. Ieškovė teigia, kad paruošiamųjų darbų atlikimą ir iš jų gautą naudą šalys priskyrė Jungtinės veiklos sutarčiai, todėl visai nesvarbu, kada darbai atlikti, o svarbiausią jungtinei veiklai teikiama nauda, todėl visi iki sutarties sudarymo ieškovės atlikti paruošiamieji darbai pastato rekonstrukcijai ir tam patirtos išlaidos, atsizvelgiant į šalių valią, laikytini įnašo į jungtinę veiklą dalimi. Teisėjų kolegija nurodo, kad tokiu argumentu ieškovė bando pagrįsti, kad šalių valia dėl šių išlaidų įtraukimo į įnašą yra visiškai aiški, tačiau taip teigdama ieškovė tokio teiginio nepagrindžia konkrečiomis Jungtinės veiklos sutarties nuostatomis. Vien aplinkybė, kad yra atliekami paruošiamieji darbai iki sutarties sudarymo, savaime nereiškia, kad jie sudarys kiekvienos iš šalių įnašą.
61. Žemės sklypo subnuomos ir nekilnojamųjų daiktų nuomos bei su jomis susijusių mokesčių šalys taip pat nepriskyrė sąnaudoms, kurios turėtų būti įtrauktos į ieškovės įnašą apibrėžimą. Priešingai, šalys aiškiai Jungtinės veiklos sutartyje nurodė, kad atsakovės įnašą sudaro žemės sklypo nuomos teisė. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad šalys nesusitarė dėl pastato ir žemės sklypo perdavimo neatlygintinai, sutiko su atsakovės nurodomu argumentu, kad Nuomos ir Subnuomos sutarčių pagrindu ieškovė gavo naudą – pastato ir žemės sklypo valdymo ir naudojimo teisę, kuria galėjo naudotis savo nuožūra, t. y. ne tik Jungtinės veiklos sutarčiai vykdyti; be to, Jungtinės veiklos sutarties tikslas – ginčo pastato rekonstrukcija – būtų pasiektas ir be atsakovės nuosavybės teise valdomų ginčo pastato ir nuomos pagrindu valdomo žemės sklypo perdavimo ieškovei atitinkamai Nuomos ir Subnuomos sutarčių pagrindais. Šių apeliacinės instancijos teismo nustatytų aplinkybių ieškovo kasaciniu skundu neginčia ir nepagrindžia, kodėl šie mokesčiai turėtų būti laikomi jos įnašu. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai ieškovės išlaidų, patirtų dėl sumokėtų žemės sklypo subnuomos ir nekilnojamųjų daiktų nuomos bei su jomis susijusių mokesčių, nepripažino jos įnašu pagal Jungtinės veiklos sutartį.
62. Tokios išlaidos ir darbai, kurie nepatenka į ieškovės pagal Jungtinės veiklos sutartį turimą padaryti įnašą, negali būti grąžinami restitucijos pagrindu. Ieškovės patirti nuostoliai dėl paruošiamųjų darbų atlikimo ar dėl žemės sklypo subnuomos ir nekilnojamųjų daiktų nuomos bei su jomis susijusių mokesčių galėtų būti atlyginami nebent remiantis civilinės atsakomybės institutu, tačiau faktinių aplinkybių, susijusių su civilinės atsakomybės taikymu atsakovei, ieškovė byloje neįrodinėjo.
63. Kasaciniame skunde ieškovė taip pat nurodo, kad, pagal 2021 m. rugsėjo 3 d. Paslaugų teikimo sutarties ir Atliktų paslaugų perdavimo–priėmimo aktą, įnašo į jungtinę veiklą dalį sudaro ir 87 500 Eur atlyginimas ieškovei vadovui R. A. už projekto administravimą. Bylą nagrinėję teismai atmetė ieškovės reikalavimą priteisti šią sumą iš atsakovės, nurodydami, kad į bylą nepateikti įrodymai, patvirtinantys, kokias konkrečias paslaugas ir kada ieškovės vadovas teikė, be to, byloje nėra šių išlaidų apmokėjimą patvirtinančių įrodymų. Teisėjų kolegija šias teismų išvadas laiko pagrįstomis. Ieškovė į bylą nepateikė įrodymų, patvirtinančių faktiškai jos vadovo atliktus darbus ir jų vertę, taip pat panaudotas jo žinias ir patirtį. Byloje taip pat nėra įrodymų, kad ieškovės vadovui pagal 2021 m. rugsėjo 3 d. Paslaugų teikimo sutartį buvo sumokėta, t. y. kad ieškovė turėjo realias išlaidas, kurias ji įvardijo kaip įnašą į jungtinę veiklą pagal šalių sudarytą Jungtinės veiklos sutartį. Teisėjų kolegija pažymi, kad ieškovės nurodomi dokumentai – 2021 m. rugsėjo 3 d. Paslaugų teikimo sutartis ir Atliktų paslaugų perdavimo–priėmimo aktas – nepatvirtina ieškovės vadovo darbo, žinių ir patirties, reikalingų sutarties tikslui pasiekti, vertės, taip pat kad ieškovė turėjo realių atitinkamų išlaidų. Byloje ieškovei neįrodžius ieškinio reikalavimo priteisti iš atsakovės 87 500 Eur įnašo į jungtinę veiklą, teismai pagrįstai šį reikalavimą atmetė.
64. Dėl nurodytų priežasčių teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės tinkamai taikė restituciją ir jungtinę veiklą, įrodinėjamą ir įrodymų vertinimą reglamentuojančias teisės normas, tinkamai aiškino šalių sudarytos Jungtinės veiklos sutarties nuostatas, todėl nutarties dalis, kuria yra tenkinti ieškinio reikalavimai ir atmeta šioje kasacinio teismo nutarties dalyje nurodyta dalis ieškinio reikalavimų (dėl kitų ieškinio reikalavimų atmetimo, kuris ginčijamas kasaciniu skundu, teisėjų kolegija pasisakys toliau), yra teisėta ir pagrįsta.

Dėl nepagrįsto praturtėjimo ir restitucijos santykio šioje byloje

65. CK 6.242 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad be teisinio pagrindo nesąžiningai praturtėjęs kito asmens sąskaita asmuo privalo atlyginti pastarajam tokio dydžio nuostolius, koks yra nepagrįstas praturtėjimas.
66. Kasacinio teismo praktikoje yra išskirtos tokios nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymo sąlygos: 1) turi būti nustatyta, ar atsakovas yra praturtėjęs dėl ieškovo veiksmų; 2) turi būti nustatytas atsakovo praturtėjimą atitinkantis ieškovo turto sumažėjimas (atsakovas turi būti praturtėjęs ieškovo sąskaita); 3) turi būti priežastinis ryšys tarp ieškovo turto sumažėjimo ir atsakovo praturtėjimo; 4) atsakovo praturtėjimui neturi būti teisinio pagrindo (įstatymo, sutarties ir kt.); 5) nepagrįstas praturtėjimas turi egzistuoti pareiškiant ieškinį; 6) šalis, kurios turtas sumažėjo, neturi būti prisiėmusi nuostolių atsiradimo rizikos; 7) ieškovas turi negalėti apginti savo pažeistos teisės kitais gynybos būdais, t. y. nepagrįsto praturtėjimo instituto negalima taikyti kaip priemonės, kuria būtų siekiama išvengti kitų CK normų taikymo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 20 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-288-611/2016 67 punktą). Nepagrįsto praturtėjimo institutui taikyti būtina nustatyti visų išvardytų sąlygų buvimą. Šios aplinkybės byloje dėl be pagrindo įgyto turto grąžinimo sudaro įrodinėjimo dalyką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-176-378/2022, 51 punktas).
67. Aiškindamas nurodytą CK 6.242 straipsnio normą, kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad nepagrįsto praturtėjimo institutas taikomas ne tik tais atvejais, kai asmuo nepagrįstai gauna turtą, bet ir tais atvejais, kai nepagrįstas praturtėjimas atsiranda nepagrįstai sutaupius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1318/2002; 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-693/2003; 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192/2006; 2017 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-119-421/2017, 19 punktas).
68. Aiškindamas nepagrįstą praturtėjimą reglamentuojančias teisės normas, kasacinis teismas, be kita ko, yra pažymėjęs, kad, teisinio reguliavimo sistemoje būdamas savarankiškas prievolės atsiradimo pagrindas, nepagrįstas praturtėjimas ar turto gavimas teisės doktrinoje ar teismų praktikoje vertinamas kaip subsidiarus asmens teisių gynimo būdas. Nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo be pagrindo subsidiarumas reiškia, kad šis institutas taikomas tik tada, kai civilinių teisių negalima apginti kitais – sutarčių, deliktų ar daiktinės teisės – gynybos būdais arba jos apginamos nevisiškai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-421/2021, 34 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Lietuvos teisėje laikomasi vadinamojo *non cumul principio* – asmuo neturi pasirinkimo teisės, kokį ieškinį reikšti. Pavyzdžiui, jeigu šalis sieja sutartiniai santykiai, pažeistas teisės reikia ginti remiantis sutarčių teisės normomis; jeigu

yra deliktas, turi būti reikiamas ieškiny dėl žalos atlyginimo, bet ne dėl nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo; jeigu pažeistos teisės gali būti apgintos daiktinės teisės normų pagrindu, ieškiny dėl nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo taip pat negali būti reikiamas. Tik tuo atveju, jeigu sutarčių, deliktų ar daiktinės teisės normos neužtikrina teisingo bylos išsprendimo, papildomai (subsidiariai) gali būti taikomas nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo institutas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2010; 2022 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-176-378/2022, 50 punktas).

69. Nagrinėjamu atveju ieškovės įneštas faktinis įnašas, vykdamas Jungtinės veiklos sutartį, teisiniu požiūriu gali būti gražintas taikant restitucijos taisykles. Tai, kad ieškovė pasirinko neįrodinėti visų faktiškai patirtų išlaidų, darbo sąnaudų ar žinių ir patirties vertės, nereiškia, jog ieškovės teisės dėl įnašo gražinimo negali būti apgintos remiantis restitucijos normomis, todėl yra pagrindas taikyti nepagrįsto praturtėjimo institutą.
70. Ieškovės teigimu, tai, kad atsakovei buvo perduotas tam tikro baigtumo pastatas, yra atsakovės gauta nauda, kurią ji gavo be pagrindo. Šioje nutartyje minėta (nutarties 13 punktas), kad teismų sprendimais Nuomos sutartis ir Subnuomos sutartis buvo pripažintos negaliojančiomis ir taikyta vienašalė restitucija – atsakovei gražinti pastatas ir žemės sklypas. Teisėjų kolegija sutinka, kad atsakovės turto pagerinimas, apimantis skirtumą tarp Jungtinės veiklos sutarties sudarymo pradžioje buvusio turto ir turto, kuris buvo sukurtas iki 2016 m. rugpjūčio 11 d., tiek, kiek jo nepadengia ieškovės faktiškai įnešto įnašo gražinimas, galėtų būti laikoma nauda, kurią atsakovė gavo be pagrindo, ir dėl šios naudos priteisimo būtų sprendžiama taikant subsidiarų nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo institutą. Tačiau ieškovė tokios naudos nagrinėjamoje byloje neįrodinėjo ir bylą nagrinėję teismai nenustatė, kad atsakovė būtų ją gavusi, todėl nagrinėjamo ginčo atveju nėra pagrindo taikyti nepagrįsto praturtėjimo institutą ir spręsti be pagrindo gautos naudos priteisimo iš atsakovės klausimą.

Dėl pareigos elgtis sąžiningai ikisutartinuose santykiuose

71. Ieškovė kasaciniame skunde teigia, kad bylą nagrinėję teismai, suabsoliutindami šalies teisę pradėti derybas ir jas nutraukti, jos pasitraukimą iš toli pažengusių derybų ir net faktiškai iš dalinai įvykdytos sutarties, nenustatę nė vienos svarios pasitraukimo priežasties, nepagrįstai laiko sąžiningu elgesiu. Ieškovės nuomone, teismai nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, suformuotos taikant CK 6.163 straipsnyje įtvirtintą šalių pareigą ikisutartinuose santykiuose elgtis sąžiningai.
72. Teisėjų kolegijos vertinimu, tam, kad būtų konstatuotas nukrypimas nuo kasacinio teismo praktikos, suformuotos taikant CK 6.163 straipsnį, būtina nustatyti, jog nagrinėjamoje byloje apskritai yra pagrindas šį straipsnį taikyti.
73. Ieškovė byloje siekia įrodyti atsakovės nesąžiningumą tam, kad būtų pripažinta jos teisė, taikant restitucijos taisykles pagal CK 6.147 straipsnio 2 dalį, gauti didžiausią turto vertę. Ieškovė atsakovės nesąžiningu elgesiu laiko aktyvių veiksmų ėmimąsi tam, kad tarp šalių susiklostę teisiniai santykiai būtų nutraukti. Ieškovė santykius, kurie susiklostė tarp jos ir atsakovės iki Jungtinės veiklos sutarties sudarymo ir jau sudarius šią sutartį bei ją vykdamas, vertina kaip ikisutartinius toli pažengusius šalių santykius, kuriuos beliko įforminti notarine tvarka sudaryta sutartimi.
74. Ikisutartiniai santykiai (derybos) tarp šalių pasibaigia šalims sudarius sutartį. Sudarius sutartį šalis sieja sutartiniai, o ne ikisutartiniai santykiai. Nagrinėjamu atveju, šalims sudarius Jungtinės veiklos sutartį, ikisutartiniai santykiai tarp šalių pasibaigė. Jei vėliau sutartis pripažįstama negaliojančia *ab initio*, sutarties pripažinimo negaliojančia poveikis yra toks, kad laikoma, jog sutarties nė nebuvo. Vis dėlto kadangi sudaryta sutartis paprastai sukuria tam tikrus teisinius padarinius, sprendžiamas šių padarinių klausimas, tačiau tai nereiškia, kad šalys grįžta į ikisutartinius tarpusavio santykius. Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, teisės normos, reguliuojančios ikisutartinius santykius, nagrinėjamoje byloje, kurioje sprendžiamas restitucijos, pripažinus Jungtinės veiklos sutartį negaliojančia *ab initio*, klausimas, yra neaktualios. Ieškovė kasacinio skundo argumentais nepagrindė, jog ikisutartinius santykius reguliuojančios teisės normos nagrinėjamoje byloje turėjo būti taikomos, o teismai nepagrįstai jų netaikė, todėl neteisingai išsprendė ginčą. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad nagrinėjamoje byloje nėra sprendžiamas ir sandorio pripažinimo galiojančiu, kai viena iš šalių visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį, o kita šalis vengia įforminti sandorį notarine tvarka, klausimas (CK 1.94 straipsnio 4 dalis).

Dėl naujų įrodymų priėmimo apeliacinės instancijos teisme

75. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad pirmosios instancijos teismas nevertino į bylą pateikto 2015 m. spalio mėn. kasos išlaidų orderio dėl 7000 Eur išmokėjimo, taip pat dviejų 2016 m. kasos išlaidų orderių dėl 9000 Eur išmokėjimo, kadangi dokumentų turinys yra neįskaitomas. Ieškovės nuomone, teismas turėjo grįžti į įrodymų tyrimo etapą ir patikslinti šalių našą įrodinėti, pasiūlydamas ieškovei pateikti tinkamos kokybės įrodymus. Apeliacinės instancijos teismui ieškovė pateikė naujus įrodymus – pinigų priėmimo (kasos) kvitus, patvirtinančius nurodytas išlaidas, tačiau teismas nepagrįstai atsisakė juos priimti. Dėl šios priežasties buvo pažeista ieškovės teisė įrodinėti ieškinio reikalavimus. Teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus iš esmės laiko pagrįstais.
76. Pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, byloje tinkamo proceso principas reikalauja, jog teismo sprendimas būtų priimtas teismui išklausięs abi ginčo puses (lot. *audiatur et altera pars*, tebūnie išklaudyta ir antroji pusė). Pagal CPK 17 straipsnį šalių procesinės teisės yra lygios. Šalių procesinio lygybės principo turinį sudaro šie esminiai aspektai: teismas negali priimti sprendimo neįsklausęs abiejų šalių ir abiem pusėms turi būti garantuojamos vienodos tiesos įrodinėjimo priemonės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222-611/2021, 24 punktas).
77. CPK 179 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įrodymus pateikia šalys ir kiti dalyvaujantys byloje asmenys. Jeigu pateiktų įrodymų neužtenka, teismas gali pasiūlyti šalims ar kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims pateikti papildomus įrodymus ir nustato terminą jiems pateikti. CPK 135 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad įrodymai, kuriais grindžiami ieškinio reikalavimai, pateikiami kartu su ieškiniu. Esant poreikiui jie gali būti renkami ir teikiami iki bylos pirmosios instancijos teisme nagrinėjimo iš esmės pabaigos (CPK 251 straipsnis).
78. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad nors įrodinėjimo pareiga, remiantis dispozityvumo ir rungimosi principais, tenka šalims, vis dėlto teismas, jeigu egzistuoja toks procesinis poreikis, turi ją patikslinti arba paskirstyti (CPK 225 straipsnio 1 punktas). CPK 8 straipsnyje nustatyta, kad teismas, bendradarbiaudamas su dalyvaujančiais byloje asmenimis, imasi priemonių, jog byla būtų tinkamai išnagrinėta; taigi teismas, likdamas nešališkas ir neutralus, nepažeisdamas dispozityvumo, rungimosi, šalių lygybės principų, vadovaujasi procesui, vykdo CPK nustatytus procesinius veiksmus. Teismas bendrais procesiniais atvejais savo iniciatyva nerenka įrodymų, kita vertus, teismas, manydamas, kad bylai teisingai išspręsti neužtenka pateiktų įrodymų, gali pasiūlyti šalims pateikti papildomus įrodymus (CPK 179 straipsnio 1 dalis), spręsti dėl ekspertizės byloje paskyrimo CPK 212 straipsnio 1 dalies nustatyta tvarka (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-436/2008; 2019 m. vasario 7 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-15-701/2019 22 punktą). Kilus abejonių dėl fakto buvimo (nebuvo), teismas turėtų patikslinti šalių našą įrodinėti, įgyvendindamas išaiškinimo pareigą (CPK 159 straipsnis, 179 straipsnio 1 dalis, 225 straipsnis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206/2010; kt.).
79. Šioje byloje ieškovė savo reikalavimus teisme pareiškė remdamasi Jungtinės veiklos sutartyje nurodyta jos investicijų sutarties tikslui pasiekti verte ir pasitelkto eksperto parengtame vertinimo akte nurodyta investicijų verte. Atsakovė atsiliepimu į ieškinį paprašė teismo išreikalauti iš ieškovės faktines išlaidas (ūkinės operacijas) patvirtinančius dokumentus, liudijančius mokėjimą už vykdytus statybos darbus pagal Jungtinės

veiklos sutartį (banko sąskaitas, banko pavedimus, kasos pajamų orderius ir kt.). Teismas 2021 d. lapkričio 30 d. ir 2021 m. gruodžio 2 d. nutartimis įpareigojo ieškovę pateikti atsakovės prašomus dokumentus. Teismas 2022 m. sausio 12 d. posėdžio metu taip pat suteikė ieškovei vieno mėnesio terminą finansiniams dokumentams pateikti ir susisteminti, dėl šios priežasties atidėjo teismo posėdį. Vykdydama šiuos įpareigojimus ieškovė 2022 m. vasario 11 d. pateikė teismui finansinių dokumentų kopijas ir teismas, kaip matyti iš Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenų, šiuos įrodymus 2022 m. vasario 14 d. priėmė. Tačiau sprendžiamas dėl ieškovės įnašo į jungtinę veiklą pirmosios instancijos teismas nevertino jos į bylą pateiktų 2015 m. spalio mėn. kasos išlaidų orderio dėl 7000 Eur išmokėjimo, taip pat dviejų 2016 m. kasos išlaidų orderių dėl po 9000 Eur išmokėjimo, nes dokumentų turinys yra neįskaitomas ir nėra aišku, kam ir kuo remiantis šios sumos išmokėtos. Taigi, teismas nepripažino ieškovės pateiktų kasos išlaidų orderių kopijų įrodymais, galinčiais pagrįsti ieškovės pareikštus reikalavimus byloje.

80. CPK 202 straipsnyje nustatyta, kad jeigu teismui pateiktuose rašytiniuose įrodymuose yra taisyčių ar kitų išorinių trūkumų, taip pat jeigu pateikiamos tik rašytinių įrodymų kopijos dėl to, kad jų originalai nėra išlikę, apie šių įrodymų įrodomąją galią sprendžia byla nagrinėjantis teismas. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad, pateikus tik dokumento kopiją ir nesant originalo, įrodinėjimas vyksta ne pagal CPK 184 straipsnio, o pagal CPK 202 straipsnio taisyklės dėl dokumento kopijos įrodomosios reikšmės. Toku atveju apie dokumento kopijos įrodomąją galią sprendžia byla nagrinėjantis teismas. Dokumento kopijos įrodomosios reikšmės nustatymas priskirtas teismo vidiniam įsitikinimui (CPK 185 straipsnio 1 dalis, 202 straipsnis); jis įgyvendinamas teismui įvertinus, ar, be kopijos, yra kitų dokumento sudarymą ir turinį patvirtinančių pakankamų įrodymų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247-916/2018, 34, 35 punktai).
81. Pirmosios instancijos teismas, atlikdamas byloje pateiktų įrodymų tyrimą teismo posėdžio metu ir nustatęs 2015 m. spalio mėn. kasos išlaidų orderio dėl 7000 Eur išmokėjimo, taip pat dviejų 2016 m. kasos išlaidų orderių dėl po 9000 Eur kopijų trūkumus, neišsiaiškino, ar, be pateiktų dokumentų kopijų, nėra kitų šių dokumentų sudarymą ir turinį patvirtinančių įrodymų, taip pat nesudarė galimybės ieškovei pateikti į bylą ir šių dokumentų originalų. Teismas, priimdamas sprendimą, konstatavo šių įrodymų trūkumus ir nusprendė, kad jie neturi įrodomosios reikšmės, todėl juose užfiksuotų galimai turėtų ieškovės išlaidų jai iš atsakovės nepriteisė atlyginti. Tačiau teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad ieškovės įrodymus, kuriuos ši pateikė vykdydama teismo įpareigojimą, teismas priėmė nenustatęs jokių įrodymų trūkumų. Teisėjų kolegijos vertinimu, jeigu byloje esančių įrodymų trūkumai teismui paaiškėjo įrodymų tyrimo proceso metu, teismas turėjo išsiaiškinti ieškovės poziciją dėl pateiktų kasos išlaidų orderių kopijų įrodomosios reikšmės, taip pat ar yra kitų dokumentų, patvirtinančių nurodytas jos išlaidas. Minėta, kad teismas, manydamas, jog bylai teisingai išspręsti neužtenka pateiktų įrodymų, turėtų pasiūlyti pateikti papildomus įrodymus, o kilius abejonių dėl fakto (nagrinėjamu atveju – turėtų išlaidų) buvimo (nebuvimo), turėtų patikslinti šalių našatį įrodinėti, įgyvendindamas išaiškinimo pareigą, tačiau nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas šios pareigos neatliko.
82. CPK 256 straipsnyje nustatyta, kad teismas, baigiamųjų kalbų metu arba po jų iki sprendimo priėmimo pripažinęs, jog reikia nustatyti naujas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai, arba ištirti naujus įrodymus, priima nutartį atraukinti bylos nagrinėjimą iš esmės. Taigi, nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas, įrodymų tyrimo proceso metu neišsiaiškinęs, ar ieškovė gali pateikti nurodytų dokumentų originalus arba kitus prašomas priteisti iš atsakovės išlaidas, turėtas dėl jungtinės veiklos, patvirtinančius dokumentus, ir sprendžiamas, kad pateiktų dokumentų neužtenka bylai svarbioms aplinkybėms nustatyti ir sprendimui dėl ieškovės pareikšto reikalavimo priimti, turėjo atraukinti bylos nagrinėjimą ir informuoti ieškovę, kad pateiktos kasos išlaidų orderių kopijos yra neįskaitomos, bei pasiūlyti pateikti jų originalus ar kitus šias išlaidas patvirtinančius dokumentus, taip pat savo paaiškinimus dėl nurodytų dokumentų. Teismas, neatlikęs nurodytų veiksmų, priėmė sprendimą, kad ieškovės reikalavimas priteisti išlaidų atlyginimą pagal pateiktus atitinkamus kasos išlaidų orderius neįrodytas, iš esmės nesutekęs ieškovei galimybės pateikti savo argumentų dėl byloje pateiktų įrodymų įrodomosios reikšmės ir ištaisyti nustatytą įrodinėjimo trūkumą.
83. Apeliacine tvarka skųsdama pirmosios instancijos teismo sprendimą ieškovė ginčijo pirmosios instancijos teismo sprendimą atmesti ieškinio reikalavimus priteisti iš atsakovės 7000 Eur, 9000 Eur ir 9000 Eur pagal kasos išlaidų orderius, nurodė, kad teismas nepagrįstai nepasiūlė jai pateikti kitų šias išlaidas patvirtinančių įrodymų, dėl to prašė apeliacinės instancijos teismo priimti naujus šias išlaidas patvirtinančius įrodymus – nurodytų sumų priėmimo (kasos) kvitus. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs, kad pirmosios instancijos teismas suteikė mėnesio terminą ieškovei finansiniams dokumentams pateikti ir kad pati ieškovė pasirinko įrodinėti šią savo reikalavimo dalį tik kasos išlaidų orderiais, nusprendė, kad ieškovė nepagrindė būtinybės priimti kartu su apeliaciniu skundu teikiamų pinigų priėmimo kvitų. Be to, apeliacinės instancijos teismas, atsisakydamas priimti ieškovės teikiamus naujus įrodymus, nurodė, kad ieškovė, būdama atidi ir rūpestinga, turėjo įvertinti pirmosios instancijos teismui teikiamų dokumentų kokybę, taip pat turėjo galimybę pirmosios instancijos teismui pateikti ne tik prastos kokybės kasos išlaidų orderius, bet ir pinigų priėmimo kvitus. Teisėjų kolegijos vertinimu, nurodyti atsisakymo priimti naujus įrodymus argumentai yra nepagrįsti.
84. CPK 314 straipsnyje suformuluotos taisyklės, kad apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teismui, išskyrus atvejus, kai: 1) pirmosios instancijos teismas nepagrįstai atsisakė priimti įrodymus; 2) įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau. Sprendžiamas, ar egzistuoja pagrindas priimti naujus įrodymus, teismas turi patikrinti ir įvertinti: ar buvo objektyvi galimybė pateikti įrodymus byla nagrinėjant pirmosios instancijos teisme; ar vėlesnis įrodymų pateikimas neužvilkins bylos nagrinėjimo; ar prašomi priimti nauji įrodymai turės įtakos sprendžiant šalių ginčą; ar šalis nepiktnaudžiauja įrodymų vėlesnio pateikimo teise (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-237-684/2019 33 punktą).
85. Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad naujų įrodymų pateikimo apeliacinės instancijos teismui draudimas nėra absoliutus. Pagrindinis bet kurios instancijos teismo tikslas yra teisingas bylos išnagrinėjimas, siekiant nustatyti materialią tiesą byloje. Teismo pareiga – ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą. Apeliacinės instancijos teismas, net nustatęs, kad įrodymas galėjo būti pateiktas pirmosios instancijos teisme, turi nustatyti, ar nėra sąlygų CPK 314 straipsnyje išvardytoms išimtinis taikyti ir šį įrodymą priimti. Teismas turi taikyti įstatymus tik pagal patikimus duomenis nustatęs bylai svarbias faktines aplinkybes, todėl kai nustatomas fakto klausimas, gali būti priimami naujai sužinoti, išreikšiami įrodymai, jeigu šalis šia teise nepiktnaudžiauja. CPK 314 straipsnyje nustatyti ribojimai pirmiausia yra nukreipti prieš nesąžiningus proceso dalyvius, kurie dalį įrodymų nuslepia. Nuostata, ribojanti naujų įrodymų pateikimą apeliacinės instancijos teisme, neturi būti taikoma formaliai ir panaudota prieš sąžiningus teismo proceso dalyvius, be to, negali būti vertinama kaip kliūtis teismui konkrečioje byloje įvykdyti teisingumą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 30 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2008; 2014 m. rugsėjo 19 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-347/2014; 2016 m. gruodžio 2 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-1-701/2016 52 punktą; 2021 m. kovo 17 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-56-684/2021 36 punktą).
86. Minėta, kad pirmosios instancijos teismas priėmė visus ieškovės pateiktus kasos išlaidų orderius, nepriklausomai nuo to, kad kai kurie iš jų buvo su trūkumais, taip pat nenurodė apie jų trūkumus įrodymų tyrimo metu, nepasiūlė ieškovei pateikti šių įrodymų originalų ar kitų atitinkamas išlaidas patvirtinančių įrodymų, nors faktiškai nusprendė, kad ieškovės reikalavimui išspręsti pateiktus kasos išlaidų orderių kopijas yra netinkamos. Aplinkybės, kad ieškovė apeliacinės instancijos teismui pateikė reikalavimus patvirtinančius kitus įrodymus, patvirtina, kad jei pirmosios instancijos teismas būtų pasiūlęs ieškovei pateikti kitus ieškinio reikalavimus pagrindžiančius įrodymus, ji tokius įrodymus būtų pateikusi, tačiau tokia galimybė jai nebuvo suteikta. Teisėjų kolegijos vertinimu, nustatyti minėti proceso teisės normų pažeidimai pirmosios instancijos teismo proceso metu lemia pagrindą konstatuoti, kad įrodymų pateikimo būtinybė ieškovei iškilo vėliau, t. y. pirmosios instancijos teismui priėmus sprendimą atmesti dalį ieškinio reikalavimų dėl įrodymų trūkumo, apie kurį ieškovė nebuvo informuota. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, sprendžiamas, ar egzistuoja pagrindas priimti ieškovės pateiktus naujus įrodymus, neįvertino, kad ieškovei nebuvo sudaryta objektyvi galimybė pateikti, teismų vertinimu, tinkamas kokybės įrodymus byla nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, taip pat teisė teikti paaiškinimus įrodinėjimo procese. Šios išvados nepaneigia ir tas faktas, kad ieškovei buvo nustatytas papildomas terminas įrodymams pateikti, nes, minėta, pirmosios instancijos teismas priėmė visus ieškovės įrodymus, nenurodydamas jų trūkumų, o atmesdamas reikalavimus dėl šių įrodymų trūkumų, pažeidė įrodymų tyrimo taisykles. Apeliacinės instancijos teismas, atsisakęs priimti naujus

ieškovės įrodymus, šio pažeidimo neištaisė.

87. Teisėjų kolegijos vertinimu, vėlesnis įrodymų pateikimas, t. y. apeliacinės instancijos teismui, nebūtų užvilkinęs bylos nagrinėjimo, nes nauji įrodymai būtų vertinami kartu su byloje esančiais įrodymais, siekiant nustatyti pirmosios instancijos teisme jau nagrinėtas faktines aplinkybes dėl prašomų priteisti iš atsakovės išlaidų pagal Jungtinės veiklos sutartį realumo. Jeigu būtų nustatyta, kad pateikti į bylą nauji įrodymai – kasos kvitai – yra pakankami, tai yra pagrindas konstatuoti, kad ieškovės prašomi priimti nauji įrodymai galėtų turėti svarbią įrodomąją reikšmę sprendžiant šalių ginčą. Teisėjų kolegija taip pat neturi pagrindo konstatuoti, kad ieškovė, pateikdama naujus įrodymus apeliacinės instancijos teismui, piktnaudžiavo įrodymų vėlesnio pateikimo teise, nes pirmosios instancijos teisme tokia teisė pateikti papildomus (be trūkumų) įrodymus arba jau pateiktų įrodymų originalus jai suteikta nebuvo, todėl ieškovė, skųsdama pirmosios instancijos teismo sprendimą, savo apeliacinį skundą pagrįstai grindė ir naujais prašomais priimti įrodymais. Nors apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad kasos kvitus ieškovė galėjo pateikti pirmosios instancijos teismui, tačiau ieškovė buvo pateikusi kitus įrodinėjamas išlaidas patvirtinančius dokumentus – kasos išlaidų orderių kopijas ir jai nebuvo žinoma apie pirmosios instancijos teismo nustatytus šių įrodymų trūkumus, o galimybė pateikti kitus įrodymus, minėta, jai nebuvo suteikta.
88. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CPK 314 straipsnio nuostatas ir dėl šio pažeidimo galėjo būti neteisingai išspręsta bylos dalis dėl ieškinio reikalavimų pagal 2015 m. ir 2016 m. kasos išlaidų orderius, kuriuos teismai laikė netinkamais ieškovės išlaidų pagal Jungtinės veiklos sutartį faktui nustatyti.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų, bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

89. Teisėjų kolegija dėl ieškovės kasaciniame skunde nurodomų kitų argumentų nepasisako, nes jie neturi teisinės reikšmės galutiniam šios bylos rezultatui.
90. Siekiant nustatyti, ar ieškovė, vykdydama Jungtinės veiklos sutartį, patyrė išlaidų pagal 2015 m., 2016 m. kasos išlaidų orderius, kuriais teismai nesivadovavo dėl nustatytų trūkumų, būtina išspręsti ieškovės su apeliacinio skundu teiktų naujų įrodymų priėmimo klausimą ir nustatyti faktines aplinkybes, susijusias su šiomis ieškovės įrodinėjamomis jungtinės veiklos išlaidomis. Kadangi pagal CPK 353 straipsnio 1 dalį kasacinis teismas fakto klausimų nesprenžia, tai apeliacinės instancijos teismui grąžintina nagrinėti apeliacine tvarka iš naujo bylos dalis dėl ieškovės reikalavimų priteisti iš atsakovės atlyginimą išlaidų, patirtų ieškovei vykstant Jungtinės veiklos sutartį pagal byloje pateiktus kasos išlaidų orderius, kuriuos teismai laikė netinkamais įrodymais, kartu su naujų įrodymų priėmimo klausimu. Kadangi, nenustačius reikiamų faktinių aplinkybių, nėra galimybės tiksliai nustatyti ginčo sumos, t. y. atskirti grąžintinos apeliacinės instancijos teismui iš naujo apeliacine tvarka nagrinėti bylos dalies, tai naikintina visa šio teismo nutartis, nurodant, kad iš naujo apeliacine tvarka nenagrinėtina bylos dalis dėl patenkintų ieškovės reikalavimų, taip pat atmestų reikalavimų, kurie nebuvo įrodinėjami buhalterinės apskaitos dokumentais ir bylą nagrinėjusių teismų procesiniai sprendimai dėl šių reikalavimų šia kasacinio teismo nutartimi pripažinti pagrįstais ir teisėtais (CPK 346 straipsnis, 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 3 dalis, 362 straipsnio 2 dalis).
91. Teisėjų kolegijai nusprendus, kad bylos dalis (dėl naujų įrodymų priėmimo ir įvertinimo) grąžintina apeliacinės instancijos teismui nagrinėti apeliacine tvarka iš naujo, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui. Išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų siuntimu, kasaciniame teisme nepatirta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsniu,

nutaria:

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. gruodžio 6 d. nutartį panaikinti ir grąžinti Lietuvos apeliaciniame teismui bylą apeliacine tvarka nagrinėti iš naujo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos Goda Ambrasaitė-Balynienė

Danguolė Bublienė

Egidija Tamošiūnienė